

სსოპრეზა № 12.

1 აგვისტო.
1916 წ.

ორკვირული საბოლიტიკო, სალიტერატურო და სამეცნიერო ჟურნალი.

† ალექსანდრე ნათაძე.

ალ. ნათაძე დაიბადა 1864 წელს სოფ. ალევში, დუშეთის მაზრაში. იგი მოხევე იყო. სწავლა დაამთავრა გორის საოსტატო სემინარიში; შემდეგ, სოფლის მასწავლებლათ იყო. 1884 წლიდან დაწყებული, 22 წლის განმავლობაში, ასწავლიდა თფ. ქართულ გიმნაზიის უმცროს კლასებში. პენსიის დამსახურების შემდეგ, იგი სამსახურადან გამოვიდა და სახალხო ლექციებს კითხულობდა. განსვენებული წერდა საბავშვო მოთხრობებსა და საპედაგოგო საკითხების შესახებ წერილებს. 1905 წელს ბათუმის გიმნაზიაში შევიდა ქართული ენის მასწავლებლათ. იქიდან დაითხოვეს არეულობის დროს, რათგანც მთავრობის საწინააღმდეგო მოქმედებას აბრალებდნენ. ალ. ნათაძე მიიღო

არ რჩება უსაქმოთ: მას თავი ვერ მიუხედავია საყვარელ საქმისთვის და ნუხაში შევიდა მასწავლებლათ სამოქალაქო სასწავლებელში. იქ იყო მასწავლებლათ ბოლო დრომდე. იგი გარდაიცვალა უეცრათ. სხვათა შორის, განსვენებულის კალამს ეკუთვნის ბევრი პედაგოგიური წერილი და წიგნი, მათ შორის, „ბავშვის აღზდა“, „ბავშვის მოვლა“, პირველ დაწყებითი სახელმძღვანელო „ბავშვის მოკეთე“ და სხვ. მონაწილეობას იღებდა ყველა საბავშვო გამოცემაში: „ნობათში“, „ჯეჯილში“ და „ნაკადულში“. მოზარდი თაობის ერთგული მეგობრის დაკარგვას ქართველი საზოგადოება მწუხარებით გაიგებს და წყნარი მუშაკის ღვაწლს არ დაივიწყებს!

სდუმს ჩემი ქნარი.

ღამემ გაშალა, ბნელმა ღამემ საზარი ფთები,
წყვდიადის ნისლით შეისუდრა ველ-მიდორ-მთები...
ჩუ, ვილაც კვნესის, ა, იქ ბნელში... ჩქეტს სისხლის ზღვარი...
მინდა ვუშველო და არ ძალ მიძს... სიმებ დამწყდარი,

სდუმს ჩემი ქნარი!

სდუმს, რათგან მიიღე მის სიმთ ჟღერას ღამე ჩანთქავდა,
სიმართლის ცეცხლით ქვათ ქცეულ გულს ვერ-ვის დაწვავდა;
ვერ შემოხსნიდა ადამის ძეს სისხლის მანტიას.—

დღეს დახშულია კაცის გძნობა და გულის კარი,
უსულო გვამთა კალოთ ავსებს ის ღამის წიაღს...

სდუმს ჩემი ქნარი!

და ეჭ, ვინ იცის, ამ ღუმელში, რასა გძნობს გული,
როგორ იტანჯვის სევდის ცეცხლით, დამწვარ-დაგული!..
ვილას ვუმდერო?... აღარ მისმენს არც მეგობარი!

სულ თლად დაყრუვდა ეს სოფელი... და სიმ დამწყდარი,

სდუმს ჩემი ქნარი!

ობოლი მუშა.

ფარაონის კარის-ძაცის სასახლეში.

ეგვიპტის მდიდარ მიდამოებში ცხელი მზე დასავლეთისკენ გადახრილიყო. საშინელი ქარი, დიდიდან განუწყვეტელი ორომ-ტრილის შემდეგ, ჩავარდა და დაცხრა. ბუნებამ მოისვენა... ცამ, ვით ახალ გათხოვილმა პატარძლმა, პირი გადიკასკასა და მომხიბვლელი ღიმილით გაღმობედა დიდებული ნილოსის ამწვანებულ ნაპირებს.

ფარაონის კარისკაცი პენტეფრე მეუღლითურთ აივანზე მოსვენებით იჯდა. მალალ სასახლიდან ცოლქმარი იყურებოდა შორს... ძალიან შორს... აქიდან მათ თვალწინ იშლებოდა უშვენიერესი სურათი. მოჩანდა პალმები, რომლის ტოტებზე ნაყოფსა კრეფდნენ შავი ბავშვები... იქით კიდევ მოჩანდა ბოაბაბის უდიდესი ხეები; ამპარტავენულათ გაეშალათ ტოტები და ტანიც ათ—თუთხმეტ საჯენზე გასიებოდათ... მწვანით აბიბინებულ მიდორში მწყემსები ზანტათ მირეკავდნენ აქლემების ჯოგს; შორს-კი აქაფებული ნილოსი მიშხუოდა, მიღმუოდა და განრისხებული ბუტბუტით ხმელთა-შვა ზღვისკენ დასასვენებლათ მიეჭანებოდა.

ჰა, ვაჭართა ქარავანიც მოდის!-ხმა მადლა წამოიძახა ქალმა და ტაში შემოკრა. იცოდნენ, პენტეფრე, საუკეთესო ტანისამოსი უნდა ვიყილო!.. ისეთი, რო სხვას არავის ცმოდეს ჯერ... ერთ თვალს დაგუყენებ ვერონიკეს!... იცი, საშინლათ ამრიზება და ისე მოაქვს თავი, თითქო მისი ტოლი არივინ იყოს დედა-მაწაზე.

—ხა, ხა, ხა, გაღიხარხარა პენტეფრემ. იფეთქა შურმა, განა? ხა, ხა, ხა! ქალები! ქალები! რას იცინი? ცოტა წყენით კითხა ცოლმა.— შენა გგონია, ვტყუი? წარმოიდგინე, ამას წინათ დღესასწაულზე, სადაც უნდა დამდგარიყავ, უთუოდ, წინ ამეტუზებოდა. თვალი დაუდგეს... არც ისეთი ლამაზია, როგორც ინაზება და იგრიხება.

ქარავანი, ამ ლაპარაკის დროს, კიდევ მიუალოვდა პენტეფრეს სასახლეს. ვაჭრებს უბძინეს, გაჩერებულიყვენ და პენტეფრე მეუღლით სავაჭროთ ძირს ჩამობძანდა.

—ვაჭარო! ეს ვინ არი? საიდან მოგყავთ? თითქმის ერთ-ხმათ წამოიძახა ცოლ-ქმარმა, როგორც-კი თვალი შეაღწეს ლამაზ, თმა-ხუკუკუ, ბიჭს. სიცოცხლით სავსე ბიჭს წითელ ლოყებზე ცრემლების ნაკვალევი აჩდა, ქარს გაეშრო იგი და ზედ სილა მიეყარა... ლამაზ სახეს მწუხარება დაპატრონებოდა და კაეშანი გამოიყურებოდა შავ თვალებიდან. ტანზე რა დაც უხვირო ტანსაცმელი ეცვა. ეტყობოდა, ტანისამოსი სხვისი იყო....

პალესტინიდან, ურისტანის ქვეყნიდან მოგყავს, ბატონო...- იქოურია... ვიყიდეთ...- მორიდებით მოახსენა ცოლქმარს სახე ნაყვავილემმა, გამხდარმა ვაჭარმა.

ხო გაყიდით?... პენტეფრე! არაფერს არა გთხოვ, ოლონდ ეს ბავში იყიდე. უეჭველათ, უნდა იყილო, უეჭველათ! გულმხურვარეთ ემუდარებოდა ცოლი პენტეფრეს... პენტეფრეს თითონაც მოეწონა ეს ბავში.

შეევაჭრა და, ცოტა ხნის შემდეგ, პატარა ებრაელი პენტეფრეს საკუთრებათ გადაიქცა...

—ეს ბავში წაიყვანეთ, დაასუფთავეთ... ტანისამოსი გამოუცვალეთ და ისე მომგვარეთ!- გასცა ბძანება პენტეფრემ და მონები ფიცხლავ შეუდგნენ დიდი ბატონის ბძანების ასრულებას.

ნელ-ნელა ზღაზენით ადიოდა სუქანი პენტეფრე კიბის საფეხურებზე და მოცქრიალე მეუღლე იმისი მკლავგაყრილი მიყავდა. მათი ფიქრები მიქროდა სულ სხვა და სხვა მხარისკენ. პენტეფრე ფიქრობდა იმაზე, რო დილით უნდა წამდგარიყო ფარაონის წინაშე და სხვა და სხვა სახელმწიფო საქმეებზე უნდა მოეხსენებია; ცოლის ფიქრი-კი თავს ევლებოდა ახალგაზდა კარისკაცს, რომელმაც დღეს სიყვარული აუხსნა და რომელიც ხვალისთვის ყავს დაბარებული.

II

—შენი სახელი, ბიჭო?—ეკითხებოდა მეორე დღეს პენტეფრეს ცოლი პატარა ებრაელს.

—იოსები, ქალბატონო?

—როგორია, პატარავ, თქვენი ქვეყანა?

—კარგია? შენსავით ლამაზებია იქ ახალგაზდა ვაყები?— დაეკითხა ქალი.

ბიჭმა მორცხვით თავი დაღუნა და მაყვალევით შავი თვალები დაბლა დახარა.

— აჰა, რა მორცხვი ყოფილხარ? აიღე თავი მაღლა. აი, ასე გააჩერე! — ღიმილით ეუბნებოდა ქალი და ხელებით თავი მაღლა აუწია. — იოსებ... მე არ მომწონს ეგ სახელი... ამ დღიდან შენ იოფა გერქმევა... ხო გესმის? იოფა!...

ახ, რა უბედურებაა!... გაგონილა ასეთი მორცხობა? — მოუთმენლათ წამოიხახა ქალმა და ლოყაზე ერთი ისეთი უჩქმიტა, რო ყმიწვილს ტკივილისგან სახე დაეგრია...

— ჰა! ჰა! ჰა!-ლამაზათ გადიკისკისა პირ სუქანმა, ლამაზმა ასულმა და ატლასივით წითელი ტუჩებით ხარბათ დაეკონა ჩქმეტი-სგან გაწითლებულ ადგილს.

— აი, ასე! ხომ არ გტკივა ახლა? უყურე! რა მალე მოგირჩეს ლოყა, თქვა ქალმა და კვლავ გადიხარხარა.

იოსები გაწითლდა. სწორეთ ისე, როგორც-კი შეუძლია გაწითლდეს თოთხმეტი წლის ვაჟს, როცა ქალი მას კოცნით ასაჩუქრებს.

ჰა, გამომართვი ეგ ტკბილეულება!... მე შენ ახალ ძვირფას ტანისამოსს შეგიკერავ, ყოველთვის დაგასაჩუქრებ, ოღონდ სასახლეს ნუ მოცილდები, ოღონდ ჩემთან ახლოს იყავი!...

— კი, ბატონო, სულ აქ ვიქნები...

გეტყობა, ქვიანიცა ხარ! წადი ახლა და როგორც-კი დაგიძახო, მაშინვე აქ გაჩდი! — უთხრა ქალმა და ოთახიდან გაისტუმრა იგი.

„რა შვენერი რამ არის ეგ ბავში,“ ფიქრობდა ქალი, როცა ბიჭი ოთახიდან გამოვიდა. — „ახ! როგორ შეეხარბებათ კარის-კაცების ცოლებს... თიჭქო ღმერთებმა განგებ გამომიგზავნეს“...

ნელ-ნელა მიმავალი ვაჟი-კი ოცნებით მიფრინავდა თავის მდიდარ სამშობლოში, საყვარელ დედ-მამასთან. ის ყოველივე აქაურს ანაცვალვებდა, ოღონდ ერთხელ კადევ გაენავარდებია პალესტინის აყვავილებულ მიდვრებში და ჩვეულებრივით, მარდათ ჩაეყურჭუმულავებია მდ. იორდანის თეთრად მოკაშკამე ზვირთებში...

III

საუცხოო ქვიანი ბავშია. რა საჭიროა, პენტეფრე, რო იმ ბებრისთვის ჩაგიბარებია მთელი ოჯახის შემოსავალი. ცოტა ხნის შემდეგ, ეს ბავშიც გამოეჩვევა და იმაზე ნაკლებ მომჭირნობას არ გამოიჩენს. მე გირჩევ, როგორც-კი შეეთვისება აქაურობას, მთელი ოჯახის გამგეობა მაგას ჩააბარო, — ეუბნებოდა, ფარაონის სასახლიდან დაბრუნებულ პენტეფრეს, თვისი ულამაზესი ცოლი.

ამ დღიდან იოსების ბედი გადაწყდა.

პენტეფრე მას უტკეროდა, როგორც გონიერ ახალგაზდას და, პატარა ხნის შემდეგ, მთელი ოჯახის შესავალ-გასავალი იოსების ხელთ იყო. ცოლი პენტეფრესი-კი მას უყურებდა, როგორც ვაჟს, რომელიც ადრე, თუ გვიან მისი უნდა შექნილიყო, რომელითაც უნდა დაეტკობო ალურ ჯინისგან გათანაგებული უტურფესი სხეული.

მიდიოდა დრო. ხათქა-ხუთქით ერთმანეთს მიერეკებოდნენ დღეები, და ჟამის თვალჩაუწვდენელ ნაპრალში ცვიოდნენ... იოსები თანდათან შვენერიდებოდა: მაღალი, კეთილ შობილური ტანადობა, შავი ხუჭუჭი თმა, ბადრი თვარესავით გაშლილი პირისახე და ოდნავ ამწვანებული საულაშე, ამ ყმაწვილს, მართლაც, გამაგიჟებლათ ხთილდნ.

ბევრი ეგვიპტის ასული ღიმილით, მიბნედილი თვალებით შეაცქერდებოდა მას ხოლმე და ამ გვარი მზერით თავის ხეაშიადს უმხელდა... მარა ეს ვერ ატოკებდა იოსების შვენერს გულს. პენტეფრეს ცოლიც გაკვირვებული იყო ამ ვაჟის საქციელით.

„ჩემ წინ თავს იხრიან, თითქმის ყველა კარისკაცები. ჩემი კოცნა მაისის ნამიზით ახალისებს ახალგაზდა ვაჟებს და ეს, რა ამბავია?“ — გაკვირვებით ეკითხებოდა თავის თავს ქალი, იოსების გულგრილობას რო ხედავდა. ვაჟი ყოველთვის ერიდებოდა მასთან საუბარს, უთუოდ, რაიმე საქმეს მოიმეზებებდა და სწრაფათ შორდებოდა.

ერთხელ, ქალმა განგებ გული მოიღელა, ლოგინზე წამოწვა და მუახლეს დააძახებია... იოსები ოთახში მორიდებით შევიდა და მოკ-

რძალებით გაჩერდა. კარგა ხანს თვალ დახუჭული იწვა ქალი... თითქო თვლემდა... ბოლოს, გამოიხედა და დაინახა: იოსებს თავი დაბლა დაეხარა, იატაკს დაცქეროდა... ქალს გული ბრაზით აევისო, რალაც დაუსაქმა და თავიდან მოიშორა.

რაც დრო გადიოდა, ქალი, უძლიერესი უტეხი ჯინით უფრო და უფრო ცეცხლდებოდა, ხელდებოდა... აელვარებული გძნობა გულ-მკერდს ისე უღელვებდა, ვით გრიგალი ქარი ნილოსის ზედა პირს აღელვებდა ხოლმე. მას ყოველთვის მხოლოდ მორევ-თვალემა ვაჟი ელანდებოდა. მისი სახე ედგა თვალ წინ, როცა ძალზე სუქანი, პირზე წამოჭარხლებული პენტეფრე ეალერსებოდა, ან და, როცა ახალგაზდა კარისკაცები ეაშვიკებოდნენ. „არა, უსათუოდ, ჩემი უნდა იქნეს... მე უნდა მოეტაცო მას უმანკოება... უსათუოდ, მე უნდა მივიკრა პირველათ ჩემ გულ მკერდზე“, ხშირათ წამოიძახებდა ხოლმე ქალი, ზანტათ გაიზმორებოდა და ჩქარის ღელვით, მძლავრათ ცალიერ სივრცეს რამდენჯერმე ხელს შემოახვევდა.

IV

მზე საშინლათ იკბინებოდა. მართალია, შვადლე გადასულიყო, მარა სიცხე არ ნელდებოდა და სულ-დგმულთ სუნთქვას უძნელებდა. ხეების ფოთოლნი, მოწყენილ და გულ შეწუხებულ ადამიანივით იცქირებოდნენ... არსიდან ნიავი არ ქროდა და მიყუჩებული გარემო ოფლათ დნებოდა...

ცხელოდა პენტეფრეს სასახლეშიც, თუმცა ისე არა, როგორც გარეთ: ქვის კედლები სიცხეს აღარ უშვებდა, ამასთანვე მსახურნი იატაკს ხშირათ რწყავდნენ. მარა რა? განა ქვის კედლების სინოტივეს და იატაკის სისველეს შეეძლო პენტეფრეს ცოლის გულში დაგუბებულ სიცხის და ჭლის განელება?

ქალს დიდი მოუსვენრობა ეტყობოდა... იგი ბორგავდა, ღელავდა და იკით-აქით აწყდებოდა. ნახევრათ შიშველი, მოღელილი მკერდით, იგი ხან წამოწვებოდა ტახტზე, ხან კი ისევ ოთახში დადიოდა შემლილივით...

მარა, აი, დაწყნარდა... წითლად მოვა-

რვარე ლოყები ვარდის წყლით გაიგრილა. გულ-მკერდსა და კავებათ დაგრეხილ თმებზე ნელსაცხებელი იპკურა. ბძანა: დაეძახებიაო იოფისთვის, თვით-კი სახეზე შეთამაშებულ ღიმილით თავისუფლათ მიწვა ტახტზე..

—ჰა, იოფა! მოდი ახლოს... რა იცი, ეს თავს რო დახრი გასათხოვარ პატარძალივით. აღერსიანათ წარმოთქვა ქალმა და მოელვარე თვალეებით ისე დააცქერდა ვაჟს, ვით ასპიდი შესაქმელათ გამზადებულ ჩიტს.

—იოფა! იცი, რა გითხრა!... ძალიან ცხელა.. აი, ეს ღილი შემისხენი... გაკვირვებული შეცქეროდა იოსები და უძრავათ იდგა ქანდაკებასავით.

—ახ! რა მიუხდენელი ხარ! .. რას დააქციტე შემლილივით ეგ ლამაზი თვალეები! ღილი შემისხენი... ღილი მორიდებით მიუახლოვდა იოსები და ქალის მკერდისკენ ღილის შესახსნელათ დაიხარა. ქალმა ველარ გაძლო... მძლავრათ მოხვია ნახევრათ შიშველი ხელები და ცხელი ტუჩებით მისს სახეს, ისე დააკვდა, თითქო ლამობდა სამუდამოთ შესისხლხორცეხას...

მორღებლული იოსები-კი უძრავათ იყო და არავითარი აღელვება არ ეტყობოდა. ქალი შეკრთა... იგი ამას არ მოელოდა და ხელები უნებურათ, თითქო მოკვეთესო, ისე მოწყდა.

პატარა ხნის შემდეგ, სული მოიბრუნა...

— იოფა, ჩემო იოფა! რა არი რომ ასე გულ-გრილათ მექცევი! მე მაგიყებს, შენი სიყვარული... მე შენი მონა ვარ, ჩემო კარგო! ნუ შიშობ!... პენტეფრე ვერაფერს გაგიგებს... მე ვეცთები შენს დაწინაურებაზე: იცოდე, მთელ ეგვიპტეში მოწიწებით მოიხსენებენ შენ სახელს, ოღონდ გიყვარდე! მოდი ჩემთან ახლოს! მოდი!

იოსები მაინც უძრავათ იდგა. ეტყობოდა, ქალის სიტყვები სულაც არ ეკარებოდა მის გულს...

„არ შემიძლია, ქალბატონო!-ჩაიბუტბუტა მან.

—მერე, რა არი მიზეზი? ნუ თუ აღარ მოგვონვარ? მერე, იცი რო ჩემ წინ მუხლებზე

დგებიან კარისკაცი და მალმერთებენ... მარა მოიცა... იქნება, ვინმე გიყვარს, მითხარი მაინც! მითხარი!

— დიახ! მიყვარს!-ისეთი ხმით წარმოთქვა იოსებმა, თითქო კაცი მოეკლას და ცოდვას აღიარებდეს.

გიყვარს!—შევივლა ქალმა და წამოიწია. შურმა, საშინელმა, დიადმა შურმა ააკანკალა მთელი მისი არსება. ამდენი ხნის ნალოლიაფები ფიქრი სრულიათ ჩაეფუშა; სული დაეშხამა. მან მონის, ნაყიდი მონის წინაშე თავი დაიმდაბლა და, აი, იგი ხელსა კრავს მას...

— ვინ უნდა იყოს? აჰა, მივხვდი; იოპატრა იქნება!.. იოპატრა!.. იოპატრა...! ზიზლით წამოიძახა ქალმა და უცვათ კილო გამოიცვალა. — „დაანებე მას თავი, ჩემო კარგო! მომიახლოვდი... ჩამიკარ მკერდში... ალერსით, ცრემლ-ნარგვი სიტყვებით ეუბნებოდა იგი.

გაფითრებული ვაჟი უძრავათ იდგა.

— იოფა! იოფა! არ უყურებ ჩემ ცრემლებს!.. შეხედე ჩემ მკერდს, რა ნაირათ იწვის. ალერსის ბურუსში გაგხვევ! ყველაფერს დაგავიწყებ... ოღონდ მოდი! მოდი! იოსები, თითქო დაყრუებულ იყოს, არ ესმოდა მუდარა...

გარეთ ხველა მოისმა. პენტეფრე კიბეზე ამოდიოდა...

— მაშ, აღარგინდა ჩემი ალერსი? ვნახოთ! ვნახოთ, საზიზლარო მონაჲ!-წამოიძახა და საშინელმა მრისხანებამ იელვა ქალის ზღვა თვალბეჭეში.

— აი, შე ბოროტო, რას მიბედავ? რასა?— დაიკვილა მან და კარებს მიაშურა. შემკრთალი პენტეფრე ქაქანით მიაწყდა ოთახს.

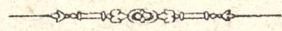
— არ უყურებ, ამ უმსგავსოს! ტკბილათ მეძინა. მხეცივით დამეტაკა თავზე და ძალა უნდა ეხმარა ჩემზე: შეხედე. როგორ დგას, თითქო გულში არაფერიც არ გაეფლოს.

— აჰ, ეს რა მესმის!— დაიღრიალა პენტეფრემ. — აჰ, როგორ გაბედე, შე ნადირო! ჰა, ეს რა ამბავია! ბიჭებო! ხელები შეუკარით... ჩქარა წაათრიეთ საპყრობილეში... ყვიროდა პენტეფრე და იოსების სახისკენ მუშტი მიქონდა.

მშვიდათ მდგარ იოსებს ხელები შეუბოჭეს და საპყრობილეში წაიყვანეს...

გაფითრებული პენტეფრეს ცოლი-კი დიდხანს, დიდხანს იდგა ოთახში და სიბრაზისა, თუ შურისგან ძალზე კანკალობდა.

ახესალომ ტაბიძე.

მ თ გ რ ნ ე ბ ა .

(ძღვენათ თამარას.)

გახსოვს?. მთიდან მოვდიოდით, მოვდიოდით ორნი—წყვილათ, გზის პირებზე ნაკადულნი საუბრობდენ ქვებზე ტკბილათ, და, გზის გასწვრივ, გიყი სუფსა მიგვიძლოდა სრბოლით ქვევით, ტალღათ მტვრევით ნოგვძახოდა: „მე მომყევით, მე მომყევით“...

გახსოვს?—სიო თავს მოგვევლო, დაგივარცხნა აბრეშუმი...

მე-კი წყნარათ მოგყვებოდი, რალაც სევდით დანადლუმი.

მარა, როცა შენ თვალთავან სხივი ჩემ თვალთ დაესვენა,

არც-კი ვიცო, როგორ უცეფ, ამოვიბი მაშინ ენა,

და, რასაც რო გულით ვგძნობდი, ავრითმე და მოგიძღვენი.

შენ არ-რა თქვი, მხოლოთ ეშხით ცქრიალობდა სახე შენი.....

და დავშორდით ჩვენ ერთმანეთს, და ჰა, გადის თითქმის წელი,

რომ იმ ლექსზე, მოუთმენლათ, დღესაც პასუხს შენგან ველი...

მე, თუ ლექსათ წერილებს გწერ, შენ მომწერე მაინც პროზათ,

და იმ წერილს მე გავიხთი უბის წიგნათ—ავგაროზათ.

იქნებ, გძულვარ... და უარი, შეგებრალე, ვერ მომწერე?
 ასე, კარგო, უფრო მტანჯავ, ეს უფრო მკლავს, დამიჯერე.
 თუმც უარი გულს დამიჭრის, დამესობა ზედ ბასრ ეკლათ,
 მქონდეს მაინც მე წერილი-უკანასკნელ ტრფობის ძეგლათ.

ი. სიხარულიძე.

ქუთაისი. ფერმა. მაისი.

ჩემი დღიურიდან.*

წიგნი უნდა დავხურო. აბა, რა წამაკითხებს მე მას ახლა... უნდა წავიდე და საათს დავხედო. ახ, როდის მოაღწევს საღამო, რო ჩამოწვეს იის ფერი ჩილილი ცაცხვის ფოთლებისა და მის ლანდებში დავუცადო ლენას... „საღამოს ცაცხვებთან“, რა ტკბილია მოგონება ამ მუსიკისა... მარა შეუბრალებელია დრო, თითქო წუთები წლებათ იქცენ და გაწამებენ, გაშორებენ თანდათან ამ მოგონებას და, გგონია, რო ვერც მოესწრები საღამოს მოახლოვებას. გგონია, რო ცაცხვების ჩილილი მხოლოდ ოცნებით გეთამაშება...

ნელათ მოვაბიჯებ ბალიდან და წინ მიდგია ლენას მომღიმარი, გაცისკროვნებული სახე, მესმის რალაც მუსიკა ბალის მეორე კუთხიდან. მარა, მე მგონია, ეს იმღერის ჩემი გული და სიყვარულს უგალობს ლენას... მე მივდივარ ლენასთან, ცაცხვების ლანდ ქვეშ დავუცდი მას და, როცა ის მომიახლოვდება კიდევ გამიღიმებს, მე მაშინ ამოვიკითხავ მის ტურჩების ჩურჩულში სიყვარულს. დღეს მას უნდა გავაცნო ჰიუგოს და ბაირონის აზრი. ნეტა, რას მეტყვის? აი, ვხედავ, რომ ის წითლდება, თავს დაბლა ხრის და, როცა ვაკვირდები, თვალებში ცრემლებს ვამჩნევ, სწორეთ ისეთს, როგორც ჩემი წიგნის ფურცლებზე ეცემოდა ზღში დილით, როცა მას გადავშლიდი და ფოთლებიდან ლაპა-ლუპით მოდიოდა დილის ნაში...

ისევ მესმის მე ბალის მეორე კუთხიდან სამო მუსიკა. მოწყენილია ის, მარა, მე მგონია, ვიდაც ჩემ გულში გალობს და ლე-

* იხ. „ცხოვრება“, № 10.

ნას აღიდებს... ნელმა სიომ დაბერა და ბურქები წაქოჩრა, თან არე-მარეს მოაპნია მუსიკასთან აყოლებული ხმა: „Намъ блаженства съ тобой не дадутъ, не дадутъ, И тебя съ красотой продадутъ, продадутъ!...“

ახ, ეს წყეული ხმა და სიო! როგორ აშალა ფოთლების დაწყობილი რიგი და უშნოთ წაქოჩრა ბალის ბურქები, თან-კი ასეთი უიმედო სიტყვები მოაპნია. ლენა, ჩემო ლენა, შენზე ხომ არას ამბობს ეს სიოს მიერ მიმოპნეული ხმა?!.. არა, არა, ჩვენი სიყვარული საიდუმლოა, როგორც თვით ცხოვრება. ჩვენ თვით არ ვიცით, გვიყვარს, თუ არა ერთმანეთი. აბა, ვის შეუძლია გაიგოს, რო ჩვენ გვიყვარს ერთმანეთი, ვის შეუძლია ამოიკითხოს ლენას ტურჩების ჩურჩულში „სიყვარულის ზღაპრები“?

როგორი ბოროტი ადამიანები ცხოვრობენ ამ ქვეყნათ. გაიგებენ, თუ არა შენ გძნობას-დაგცინებენ, შეხედ-ვენ, თუ არა შენ ცრემლებს-გაღიხარებენ, შეაშჩენენ, თუ არა შენ მწუხარებას-მოვლენ და ნიშანს მოგიგებენ... საზიზღრები, საძაგლები!.. გძნობის გამყიდველნი და სინდისისგან გარეცხილები! თვით ყიდიან გროშებზე გძნობას და რყენიან საზოგადოებას, მაღალ კოშკებში ეწევიან ხელობას, რომელიც ამცირებს ადამიანის ღირსებას და ტალახში სვრის მის სახელს. ლამაზი ფრაზებით ალამაზებენ თვის გარყვნილ საქციელს და ხრწნიან ქვეყანას ისე, როგორც მათი მდიდრათ მორთული ცოლები უჩლონგებენ გონებას მცირე წლოვანთ და აწვევენ ბილწ ხელობას. ლენა, ჩემო ლენა, თუ ამ გარყვნილ და ზნედაცემულ ხალხისთვის გიძღენია, თუნდ ერთი ღიმილი, მაშინ არ მოხვიდე ჩემთან, არ

მოიტანო მომწამვლელი ღიმილი შენი მომ-
ხიბვლელი ტუჩებისა, რათგანც მე მძაგს ეს
უზრუნველი ხალხი, მძაგს და მეზიზღება, მეზ-
იზღება და მძაგს... აი, ის ხალხი, ვინც დღეს
აქ გამოვა ქალაქის ბაღში და შემოაუსხლება
ხეივანში მორთულ სუფრებს, სადაც მუსიკის
აკორდებში შეექცევიან შამპანურს, გუშინ
ჩემ თვალწინ მონებს ყიდიდენ, გუშინ ისინი
ქუჩაში დაცივით აცილებდენ ჩემ ძმას, რომ
ელიც სასამართლოდან ბორკილთ ქლარუნით
ციხისკენ მიყავდათ დარაჯებს...

მე წავალ ლენასთან დღეს, დაფუცი მას
ცაცხვების ლანდს ქვეშ და ჩაფიქრებული
დავიწყებ ირგვლივ ცქერას. როცა შორიდან
მოვკრავ თვალს, შევხედავ, თუ ვის მოყვება.
იქნება, მარტო მოდის და მოაქვს სიყვარულის
ღიმილი, ნელა მოაბიჯებს შებინდებულ მყე-
დრო ქუჩაში და გულის ფანქალით უახლო-
ვდება ცაცხვების ლანდს... მარა, თუ ის
მოყვება ერთს, თუნდ ყველაზე უნცროს
წევრს ამ საზოგადოებისას, მაშინ გამოვიჭრები
ცაცხვების ლანდიდან და ყველას გასაგონათ
შევძახებ: „როსკიპო, როსკიპო, როსკიპო!..
შენ დილით მოდი ჩემთან და ღიმილით მომ-
იყვანე ამ ცაცხვის ლანდს ქვეშ, შენი ტუჩები
ჩურჩულდებდენ სიყვარულზე, მარა მძაგს მე
შენი ღიმილი და შემოხედვა, მძაგს შენი მხი-
არულება და შეწინიერება. როსკიპო, როსკიპო,
როსკიპო!.. შენ მიდი იმათთან, ვინც გუშინ
მე დამცინოდა და ჩემ ძმას, ბორკილებში
ჩაქედილს ქუჩაში არასაკადრისათ იხსენიებდა...
შენ უღიმი იმათ, ვინც გროშებზე ყიდიან
სინიღისს და ლამაზ ტანთსაცმელ შიგნით ატა-
რებენ ბინძურ, გარყვნილ ტანს, ტუბებიან
მუდამ ხორცილ და ორგია აქვთ გამართული
სხვისი ოფლის ნაშრომით... როსკიპო, როს-
კიპო, როსკიპო! შორს ჩემგან, ზიზღი, ზიზღი,
ზიზღი!..

მე წავალ ლენასთან დღეს და ცაცხვების
ლანდს ქვეშ, ფიქრებით გატაცებული, დაფუ-
ცი მას. მარა ეს საათი, წყეული საათი,
როგორ ზანტათ მიიზლაზნება... არასოდეს,
არასოდეს მას არავინ ყვარებია, თორე გაიგ-

ებდა ახლა ჩემ გულის წუხილს და დაიჩქარე-
ებდა, შემომოკლებდა დროს და მომიახლოვებდა
სალამოს, როცა ცაცხვებთან უნდა შევხვდე
ლენას, როცა უნდა გავიგო: ვუყვარ-
ვარ მე მას, თუ არა, გამოიხატება მის ღიმი-
ლში სიყვარული, თუ არა?... „სალამოს ცაცხ-
ვებთან“, აი, რა მესმის მე, ვით მუსიკა, საყვარ-
ელი ხმისა.

დილით ლენამ ღიმილით წამჩურჩულა ეს
სიტყვები და დავცქერი საათს, წყეულ საათს,
რომელსაც არასოდეს, არასოდეს არავინ
ყვარებია. მე მიყვარს ლენა, მარა ამავე დროს
მძულს იგი. იქვეები არ მასვენებენ... მე წავალ
სალამოს და გავჩურდები ცაცხვების ლანდს
ქვეშ, რომ ვიხილო სიყვარულის ღიმილი და
გამოვიცნო სატრფოს გულის პასუხები... მოვა
ლენა, მოვა, მე შორიდან დაეინახავ მას და,
თუ შევხედე, რომ ის მოდის ამ საზოგადოების
თუნდ ყველაზე უნცროს წევრთან ერთად,
საქვეყნოთ დავიძახებ: „როსკიპო, როსკიპო,
როსკიპო!“..

„სალამოს ცაცხვებთან“, მესმის კიდევ,
ვით მუსიკა საყვარელი ხმისა და ლოდინი
ღრღნის გულს. წყეული საათი, შეუბრალებელი
საათი, ასე ნელა მიიზლაზნება, მას არასოდეს
არავინ ყვარებია... ლენა, ჩემო ლენა, ცაც-
ხვების იის ფერ ლანდების ქვეშ ფიქრებში
გახვეული გიციდი სალამოს, გიციდი და მიყ-
ვარხარ. მარა იქვეები დაფრინავენ ჩემ გარშემო
და მძულხარ, მიყვარხარ და მძულხარ, მძულხარ
და მიყვარხარ.

არე-მარე დამტკბარია საყვარელი მუსიკის
ხმით — „სალამოს ცაცხვებთან“. უხმოთ გალობს
სიყვარული ჩემი და ლოდინი, მწარე ლოდინი,
აუტანელი ლოდინი ღრღნის სულსა და გულს.

„ვალიკო“.

(შემდეგი იქნება).

*
* *

მორბის, მოხტის ნაკადი მთის, მოჩუხჩუხებს, ლუკლუკებს,
მდელოს პირს ბანს, გულში იკრავს, ყვავილთ შეტრფის, დუდუნებს...
გვერდით იას, გულ-მკერდ-ლიას, ჩამოურბის, ურწყავს ძირს,
შეფოფინებს იაც ზვირთებს, სანეტარო ცრემლსა ღვრის...

იადონი, მის გულს მკონი, უგალობებს ტრფობის ანგს,
და ყვავილნი, ტრფობის შვილნი, ყურს უგდებენ ტრფობის ჩანგს...
ზეიმობენ, ნეტარობენ და შეტრფიან მზის სხივებს,
უცინიან, უკოცნიან გულს ანკარა წყლის ზვირთებს...

მორბის, მოხტის ნაკადი მთის, მოჩუხჩუხებს, ლუკლუკებს,
მდელოს პირს ბანს, გულში იკრავს, ყვავილთ შეტრფის, დუდუნებს...
იჩუხჩუხე, ილუკლუკე, ბუმბერაზი მთის შვილო,
განგებისგან, ბუნებისგან, ქვეყნის ლაღათ შექნილო.

ჯანდაბა.

უორკაულს.

(ეტიუდი, ძღვნათ №-ს.)

შენ არ იყავ იქ და მე უშენოთ, ჩემო
კარგო, ტანჯვას განვიციოდი. ვერ მხიბლავდენ
ის წარმტაცი სურათები, რომლებიც კვლავ სი-
ცოცხლეს მგვირდენ ხოლმე და რაღაცა ტკბილ
ოცნებათა ტალღებში მათივეტივებდენ საა-
მურათ. მარა ახლა-კი ჩემს თვალში თლად დაე-
კარგათ თვისი ღირსება, აღარათ მიმაჩნდა ეს
მიდამო და თითქოს რაღაცა საძულვილს იწვე-
ვდენ ჩემში, მძულდა ყოველივე და მსურდა
გავშორებოდი იმ ადგილსაც, რომელსაც სხვე-
ბი სამოთხეს უწოდებდენ, სადაც ფერათ ფე-
რადი ყვავილებით იყო შემკული ყოველი კუ-
თხე, სადაც ისმოდა უცხო ფრინველთა ციუ-
რი ნაზი ხმა, რომელიც ხიბლავდა თვით ცი-
ურ ლამაზ ვენერას და მოიხმობდა თვისკენ,
რომლის ბწყინვალე სხივები გულში ჩაყურებდა
და აფერადებდა ამ არე-მარეს ათას ფრათ... გა-
შორდი ამ ადგილს, ჩამესმოდა ყურში ილუ-
მალი ხმა და მეც გავშორდი გულნატყენი.

შენ არ იყავ იქ. მე-კი არ შემეძლო უშენოთ
დარჩენილვიყავ.

სად გპოვო, ჩემო დიდებავ, სად გიხილო,
რო დავიტყო გაწამებულის სულის ლტოლვა.
ლონე მიხთილი ვშორდები ამ ადგილსაც, მივედი-
ვარ სადღაც, გამოურკვეველი. ჩემი გძნობა მხო-
ლოთ შენ დაგმონებია, შენ გარდაქნილხარ ჩემ სა-
ლოკავათ, ჩემ ღვთაებად. მარა, სად გპოვო. უხი-
ლავია ჩემთვის შენი ადგილი. ვფიქრობ, ჩემო
დიდებავ, რო შენც რაიმე ტანჯვას არ განი-
ციოდე და ამ ფიქრებში გძნობა მეკარგება, სა-
სოწარკვეთილობას ვეძლევი, სადაცაა ამომხდე-
ბა სულიც... მარა შენ-კი ვერ მიხილავ, ვერ
დაედინება ჩემს გაციებულ გულს შენი მხურ-
ვალე ცრემლები, ვერ დაედგმიან ჩემს საფლავს
ძეგლათ შენგან წარმოთქმული ნაღვლიანი სი-
ტყვები, რომელშიც გამოიხატება ბედის-მდუ-
რვა, რომელმაც წაგვართვა წუთიერი ბედნი-
ერებაც-კი... შენ არა ხარ ჩემთან, ჩემო ხვთა-
ებავ, მაშ, ვის ვუთხრა სიკვდილის ჟამს უკანა-
სკენელი — მშვიდობით.

ალექსანდრე რომანიშვილი.

ეჭ, მე კვლავ მინდა.

სწორეთ ეს იყო, ეს თვალეები, რო ქუჩის პირათ,
ბევრჯელ მინახავს, უიმედოთ გამოშხირალი;

უფსკრული ჩანდა მაგ თვალეში, ტანჯვისა შვილო,
და ლაწვებზედაც გადმოგდიოდა ცრემლი მღუღარი...

ეჰ, ტანჯვის შვილო, წუთისოფლის ამაოებამ,
უსამართლობამ, კაცთაშორის გაუტანლობამ;
უთქმმა, ყრუ მიწამ და გულცივმა, მოღრუბლულმა ცამ
და ცხოვრებამაც, შენთვის ფუქმა, თვით შენმა ყოფნამ,
მოგიკლეს გული, სული აწმყოს ვერ შეეთვისა
და მომავალმა, იქნებ, შუქი მოგფინა შვების...

სიკოცხლის ძალა, სასოება სულ სხვაგან პოე;
წმიდა ნიშანი, წმიდა მცნება შენი აღდგენის...

ეჰ, მე კვლავ მინდა მაგ თვალეში, რო ჩავიხედო;
მინდა, ვიპოვო ჩემი რწმენა, შიგ გატედილი,
ეს ნეტარება ჩემ სიკოცხლის და ნეტარების,
კაცთა ღირსება სრულ უფლებათ იქ აღბეჭდილი!..

ა. ხაბულიანი.

უკანასკნელი ბარათი.

(ნოველა.)

სალამო ჟამი იყო. ახალგაზდა მასწავლებელს პაემანი ქონდა დანიშნული და ბაღისკენ მიეშურებოდა.

მან შეამჩნია იგი, რო ბაღში სეირნობდა და სიხარულმა გული ძალზე აუძგერა.

კოტახნას შემდეგ, ვაჟი იდგა შვენიერ, მორცხვი და თავაზიანი მანდილოსნის გვერდით და გატაცებით ესაუბრებოდა მას.

ისინი ვერხვის ხის ქვეშ სკამზე დასხდნენ. თფილი და თვარიანი სალამო დადგა. ცის კაბადონი უთვალავი ვარსკვლავებით მოიქედა. რაღაც საიდუმლოება იყო მასში, რომ ეს ორი არსება მარტო მარტოთ ისხდნენ ვერხვის ხის ქვეშ და მუსაიფობდნენ.

— მომისმინეთ, უთხრა ვაჟმა ქალს, კოტახნის ღუმლის შემდეგ. როდესაც მარტოთ ვერხვი ჩემსქოთახში, ლამპარს ჩავაქრობ, საწოლში ვჯდები, თვალეებს ვხუჭავ და მაშინ თქვენ მომეჩვენებთ... თქვენ დგახართ ჩემ წინაშე აღერსიანი, მომხიბლავი და მომღიმარე. მე ვგძნობ თქვენი სულის თქმას, თქვენი სინაზის სიშვენიერეს. მარა თქვენ თავს მაშორებს რაღაც უცხო მოვლენა. რომელიც საიდუმლო ბურუსათ გარს-შეოვრტყმიათ და გამოცანათ გა

ქცევს თქვენ. აი, სწორეთ ასეთი მომხიბლავი და შორეული დგახართ ამ წუთშიაც თქვენ ჩემს წინ და, სირინოზათ ქცეული, მსურს გამოგიცნოთ დღეს.

მანდილოსანი იჯდა გაუნძრევლათ, თითქო მთელი სხეული გაუშეშდაო და სდუმდა. ასეთ პოზაში იგი, მართლაც, რო გამოცანას წარმოადგენდა. არ შეიძლებოდა თქმა, თუ რა იმალებოდა ასეთ ღუმელში. მხურვალე სიყვარული, უბრალო მიკედლება, თუ სიბრაღელი კარგ, პატივისცემ აღამიანისადმი, რომლის დაკარგვაც სიძნელეს წარმოადგენს და, რომლის აუცილებლობასაც გძნობთ. ვაჟი გარინდებული უცდიდა, ვეგებ, რამე პასუხი გამცესო და, რო დარწმუნდა ლოდინის უნაყოფობაში, ძალა მოიკრიფა და გაბედულათ უთხრა:

— „მე თქვენ მიყვარხართ!“ თუმცა ძალიან მოუხეწავათაც ნათქვამია ეს სიტყვები, მარა მე დარწმუნებული ვარ, რო გულწრფელათ მხოლოთ ასე შეიძლება ითქვას და სხვანაირათ გამოსახულ გძნობაში მეტი სიყალბე იქნება, ვიდრე ჭეშმარიტება....

— არა, არ მოველოდი! მიუგო ქალმა, გამოემშვიდობა მას და ბაღიდან გავიდა.

მეორე დღეს ვაჟი სოფელში, ამხანაგთან წავიდა. იქ დიდხანს დაყო და, ერთი თვის შე-

მდეგ, ამნაირი შინაარსის ბარათი მოსწერა ქალს.

კ. ქ.

ძლიერ სამწუხაროა ჩემთვის, რომ ასე გამოურკვეველათ გათავდა ჩვენ შორის ყოველივე. მე ვგძნობ და მესმის, რომ თქვენზე უკეთ მე ჯერ არაფერ მომპყრობია და ისიც ვიცი, რომ ჩემთვის საუკუნოთ დაკარგული ხართ; ეს ჩემთვის ძნელი ასატანია... მარა გარემოებას შევეურიგდი, იმ გარემოებას, რომელიც აუცილებლობით არი გამოწვეული.

— ჩემო კარგო, ეგებ იკითხოთ, როგორია შედეგი უძვირფასესი (გულის) განძის დაკარგვისა?

— აი მოისმინეთ. კრიტიკის და თვით ანალიზის საშვალეობით მე მივედი იმ დასკვნამდე, რომ აღამიანმა ბედნიერება მოიპოვოს, საჭიროა უძვირფასესი რამ დაკარგოს. გკარგავთ თქვენ და ვპოულობ მეორე ბედნიერებას, რომელიც, ვბედავ თქმას, თქვენ მაგიერობას გამიწვევს.

მე თქვენ შეგცვალეთ მალაღ, წმიდა, ფაქიზ მიზანზე. თქვენს შეხვედრამდე მე ურიგდებოდი თანამედროვე სოციალურ ცხოვრებას და მქონდა მასთან მკვიდრი კავშირი. მარა თქვენ-კი მაძულეთ, მომეძებნა ახალი ქვეყანა, ახალი ცხოვრება, ახალი მიზანი და თქვენი ნათელი პიროვნება შეიქნა ჩემი ხელმძღვანელი ვარსკვლავი, ასეთი ცხოვრების მიზნის მოპოებაში...

მე გადავწყვიტე, ვიგემო ნაყოფი მეცნიერებისა და, მუშაობის დამთავრების შემდეგ, ვიყო მნათობათ იქ, სადაც ძალზე დიდი სიბნელება.

— აი, მიზანი ჩემი ახალი ცხოვრებისა! თქვენ არ იქნებით ჩემთან. მარა ჩემთან იქნება ის საქმე და ის მიზანი, რომელიც თქვენ სახელობაზე დავიწყე. მე ასეთ მიზნის გამოსარკვევათ არც მეგობარი მყავს, არც მესაიდუმლოე მოუბარი... მარა მე მწამს ჩემი შრომის მომავალი ბარათი ხელ მოუწერელი იყო.

ვასო ჭითავა.

შავი აჩილი.

ცის ცივ გუმბათზე, ცხოველ შვის ნაცვლათ, შავი აჩილი გამოისახა; ზეცამ დაკარგა ყოფნისა სარკე სისხლის მორევში ველარა ნახა! ბნელი უკუნი ცოდვის ქვეყანას თავს დაწოლია... ღრიალებს ქარი... ხახახა სივრცე ჩანთქა წყვილიაღმა, ქვითინებს ვარდი, ცრემლათ დამდნარი. ნახსა ფოთლებზე მოკვდა სიცოცხლე! . ზამბახს არ კოცნის დილისა ცვარი, შავმა სიკვდილმა შემუსრა ცეცხლით მაშვრალთ საფანე, თავ შესაფარი! სისხლის ზღვა ღელავს, მიწა შივ ცურავს, მოთქვამს მშრომელი სახე დამქნარი, ყველგან გოლგოთა... სათნოებისთვის ამართულია წამების ჯვარი! ოხ, მარქვი ზეცავ! ამ უკუნეთში როს-და ექნება ტანჯვას საზღვარი. როს აღზღვეს მკვლრეთით კაც-მოყვარება, ეკლით ნახვლეტი და ცოცხალ-მკვლარი.

შროშანი.

1916 წ.

„ც ხ ა“ *)

გიორგი. — (მათკენ). აა, ბატონო, გოჯასპირ, გთხოვთ ერთი ჭიქა ღვინო დაგვილიოთ. გოჯასპირ (შეჩერდება). გამარჯობა, ყმაწვილებო! ძალიანი მადლობელი ვარ, მარა სახლში მიმეჩქარება.

გიორგი. — მხოლოდ ერთი ჭიქა ღვინო, ბატონო გოჯასპირ, ერთი ჭიქა (გოჯასპირ დაშორდება გლეხებს და მათკენ მიდის). ?ობძანდით, მობძანდით! (სკამს უჩვენებს. დაბძანდი, ბატონო გოჯასპირ, დაბძანდი!

სინდრე. — ალბათ, ეკლესიიდან მობძანდებოთ, ბატონო გოჯასპირ, არა?

გოჯასპირ. — დიახ, ეკლესიაზე გიახელით!

*) იხ. „ცხოვრება“, № 11.

(დაჯდება) ძალიანი სიციხეები—კი დეიწყო, ყმა წვილებო, ძალიანი! (ცხვირსახოცით ოფლიან შუბლს იწმენდს.)

გიორგი.—აპა, ბატონო გოჯასპირ, გვიამბე რაიმე, ახალი ამბავი გეცოდინება!

გოჯასპირ.—რა ახალი ამბავი, ყმაწვილო? ახალი ამბავი თქვენ უნდა იცოდეთ. უჩიტლები თქვენა ხართ და ნასწავლი.

გიორგი.—ჰე, ბატონო გოჯასპირ, ახალიც ბევრია ამ ქვეყნათ და ძველიც. აი, მაგალითად:

ახალ-თაობა რომ იყო, მას შემდეგ, ჩემო გოჯასპირ, ძალი პატრონს ვედარ ცნობს: ძალიანი ასვარიე-დასვარიეა, მართალი ვითხრა, ძალიანი! (ეშმაკურათ იღიმება).

გოჯასპირ.—რომელი ასვარიე-დასვარიე, ყმაწვილო: უფროსობა აღარ არი, ჩემი ბატონი შენ ხარ და ერთმანეთის პატივისცემა, ღმერთი აღარა გვწამს და კაცი! ჰე, მართლა-კი გაფუტდა ქვეყანა, მართლა! საყტარში რო შევალ, ყმაწვილო, გვეიხედ-გამევიხედავ და მესენაკე მარამას და გადაყრუებულ ოთარაის მეტს ვერავის ვხედავ. მივალ, ყმაწვილო, დევსობი შვა საყტარში სარივით და ვისმენ და ვისმენ ზინობიე დიაკონის ალილუია-ალილუიას და გაბრიელა ხუცის „მერმე და მერმე“. ღმერთს გეფიცები, ვიცხარაცხას დეიბჟუტურებს, თვარა დაჯდება ჩემ სახლში და ვიქნები არხეინათ. იტყვიან, ყმაწვილო, შვილი ცოციალისტი ყავს და თვითონაც გაცოციალისტებულაო! (იციინან).

გიორგი.—ჰო, მართლა, ბატონო გოჯასპირ, როგორაა აპოს საქმე?

გოჯასპირ.—რა მოგახსენო, ყმაწვილო? თვითონ-კი ირწმუნება, ერთ თვეში უნდა დანიშნონ ჩემი საქმეო და, რა ვიცი. რათ მინდა მერე, სულ ერთია, ახლა რო გაამართლონ, მერემაინც ქი დეიჭირავენ და ისევ გამიხდება სახლაფოთოთ. ჰე მე და ჩემა ღმერთმა, შევცდი; შევცდი, რო ვასწავლე და რაღაი (დანიხანავს დათას, რომელიც სკოლიდან გამოდის). აი, ამ ჩემა დისწულმაც ქი ისწავლა რაცხა პატარაი დვარიანსკი ღმინაზიაში, მარა-კი არ გადარეულა!

დავით.—(მიუახლოვდება მათ) გამაჯობა, ბიძა ჩემო! ჩემისანაი ჭკუიანი, ბიძა-ჩემო, იშვიათათ გამოვა, იშვიათათ! (იციინან).

სანდრო.—(სერიოზულათ) აპოზე რამოგახსენო, ბატონო გოჯასპირ და ეგ თქვენი დისწული, მართლაც, ჭკუითაა დაყურსული! აპა, ერთი მიბძანეთ, თუ ღმერთი გწამთ, დავითი რომ იშვიათი ჭკუისა და ნიჭის პატრონი არ-ყოფილიყო, ექვს წელიწადს გიმნაზიის სამკლას ხო ვერ გაათავებდა? ორ-ორ წელიწადს თითო კლაში ჯდომა, ხო ხუმრობა არაა?

დავით.—(სანდროს) იცინე, იცინე ბიძა! რასაც იტყვი, ქი შეგჩება და რა გიშავს. აფსუს, შენ რორამეში მეცინოდე! შენისანები ბაბუა ჩემს მეჯინებები ყავდა, მეჯინებები! ახლა-კი...

სანდრო.—ახლა-კი, ახლა შენისანები ჩვენ გეყავს მეჯინებთ, არა? (ყველანი იციინან, დავითის გარდა).

გოჯასპირ.—(აიღებს ღვინიან ჭიკას) ეე, ყმაწვილებო, თქვენ, თუ გიყურეთ, ერთ ჭიქა ღვინოსაც ვერ დავლივ! დიდება ღმერთსა, კიდევ დავლივ ერთსა, გაუმარჯოს სტუმრებს და მასპინძლებსა, იცოცხლეთ, ყმაწვილებო, კარგათ გაყოფოთ, გისურვებთ კარგ ცხოვრებას, ვაშაკობას, კაცურ-კაცობას, დაცოლშვილებსა და დაოჯახებას! გაგიმარჯოთ, იცოცხლეთ (დალევს).

ყველანა.—გაგიმარჯოოს, გაგიმარჯოოს! (სვამენ).

დავით.—ერთში-კი ვერ დავეთანხმებო, ბიძა ჩემო. დაცოლშვილება, მე თუ მკითხავთ, ვაშაკის საქმე სულ არაა! ვაშაკი სხვისი ცოლებითაც კარგათ სარგებლობს.

გოჯასპირ.—ერთი ამ ყურუმსაღს შეხედეთ, რას ამბობს? მეიცაი, ბიძა ჯერ, ხო გაგიგონია: კოკა ყოველთვის წყალს ვერ მეიტანსო. კუროსავით რო დაზღვევ სხვის ცოლებს, რავა შენაგგონია, ყოველთვის შეგჩება? ვიცხა იქნება ერთს კარგათ მოგთელავს საწინდე მატყლისათ და, მერე, უყარე კაკალი.

დავით.—ეე, ბიძა ჩემო, ჩემი მომთელი ჯერ ქვეყანაზე არ დაბადებულა და არც დაიბადება!

სანდრო.—ხა, ხა, ხა! მენსიერებაც რო

ლალატობს ამ უბედურს! (დავითს) ნუ თუ ასე შალე დაგავიწყდა ივანე მახორბელაძისას, რო გაგანტყელეს მიწაზე და სიგძე განათ მოგიქციეს, ა?

დავით—(გულმოსული). ვინა, მე? მე-გამანტყელეს? შენ, ჩემო ძმაო, ცოტა ზედა სართულში, რომ არ გაკლდეს, არ იქნება. ასე გახსოვს განა, როგორ ბუზებსავით მესეოდენ? მარა ყველას გაუსწორდი: ზოგს ცხვირი მოვტეხე და ზოგს კბილები ჩავამტვრიე, დიახ! (იციინიან).

გიორგი.— (იღებს ღვინიან ჭიქას) მაშ, ბატონებო, გაუმარჯოს სანდროს ზედა სართულს და დავითის ზურგს!

სანდრო და გოჯასპირ.— გაუმარჯოოს, გაუმარჯოოს!

გიორგი.— ბატონო გოჯასპირ, ამბობენ, გოჯასპირი ქალს ათხოვებსო, მართალია?

გოჯასპირ.— კი, მინდა, ყმაწვილო, მარა ჯერ შესაფერი არავინ გამოჩნდა და ისე მართალი გითხრა, გლახას ვერავის მივცემ.

გიორგი.— *НУ да*, თამრო ძალიანი ქალია და შესაფერსაც უნდა წაყვეს.

გოჯასპირ.— აჰა, მართალი გითხრა, იმფერ კაძახს ვერ მივცემ, ძამია, ქალს, აი, ჩვენი ნიკოიე წვერაძე, რომ აძლევს.

გიორგი.— ჰო, მართლა, შევიტყვე, ნიკო ვილაც ჯუმათელ კაცს აძლევს ქალსო!

გოჯასპირ.— აძლევს-კი არა, ყმაწვილო, ჯვარისწერა ამაღამაა.

გიორგი.— როგორ, თუ ამაღამ.

სანდრო.— მართლა, თუ?

დავით.— ?

გოჯასპირ.— დიახ, დიახ, ამელამ! დილას ნიკოიე, იყო ჩემსას და ყველაფერი მიამბო. სასიძო, თურმე, ბიჭათ ბიჭი გვარიანი ყოფილა. მარა, რათ გინდა, ყმაწვილო, ოჯახში თურმე, ფინჩხაი არ მექმებნება, ფინჩხაი! ვუსხრარო: თუ ღარიბია, ნიკოიავ, რავე, რეიზა აძლევს ქალს—მეთქინ? რა ვქნაო, ციციანი მეუნება, თუ იმას არ წაყვევი, გადავარდები ღელეში და თავს დევინხოფო. რავე მოგწონთ, ა? ასე რო ჩემა ქალმა მითხრას, იმას დოუჯერფე? გადავარდება და ჯანდაბას იქით! მე, თუ მამა ვარ,

ყმაწვილო, ვიცხას გამოურჩევ, იმას უნდა წაყვეს, აჰა, რავე გგონია?

გიორგი.— მართალი ბძანებაა, მართალი, ბატონო გოჯასპირ, მარა ეს—კი არ ვიცოდი, თუ ამაღამ ნიკოიასას ჯვარის წერა იყო?

გოჯასპირ.— რავე, თუ არ იცოდი, ყმაწვილო? თვითონ ნიკოიამ მითხრა თქვენზე, მე-ყოლებო. რაცხა ისე გავს, რომ უცბათ უნდა იყოს მომხდარი ეს ამბავი. (გზაზე ექვთიმე და თეოფილე გამოჩნდებიან).

გიორგი.— (მათკენ). ბატონო ექვთიმე! ერთი ჭიქა ღვინო დაგვილიე, ერთი ჭიქა!

(ექვთიმე და თეოფილე შედიან ეზოში). ბოროტმოქმედი ხო შეიპყარი, ბატონო ექვთიმე, ა? კიდემ კარქი, რო დროზე მიეშველეთ, თვარა თქვენი მტერია, საწყალობელი გლახუნი ახლა ცოცხალი არ იქნებოდა.

ექვთიმე.— ღორმუცელაძე-კი არა, ძამია, ნამდვილი ფირალი ვერ გამექცევა, ნამდვილი! ღორმუცელაძე რა ჩემი ქლაკვია? გამარჯობა კამბანიას, (ყველანი სალამს აძლევენ).

გიორგი.— (ექვთიმე სკამს უჩვენებს). და-ბძანდი, ექვთიმე, დაბძანდი (ექვთიმე დაჯდება. თეოფილე და დავითი ცალკე გავლენ და რა-ლაცაზე ლაპარაკობენ.)

გოჯასპირ.— (გიორგის) რა იყო, ყმაწვილო, რა წეეკიდა გლახუნას?

გიორგი.— რა წეეკიდა-კი არა, ბატონო, სიკვტილს გადავარჩინეთ, სიკვტილს. შეეგდო, ბატონო, აი, მოხუცებული კაცი ღორმუცელაძეს ფეხ ქვეშ და ქი ახიობდა.

ექვთიმე.— ახი იქნებოდა, ახი, თუ დაახიობდა. აჰა, რავე გგონიათ? თუ ფული ისესხა კაძახმა, ქი უნდა მიეცა დროზე.

გოჯასპირ.— მაი რავე შეიძლება, მამასახლისო? თუ ვინმემ რამე დააშავა, ყმაწვილო, სული გვაქს და უჩივლე. ვალახვა, აჰა, რა კაცობაა? მაი, თუ სევასტიამ ჩაიღინა, ყმაწვილო, კარტოლაში უნდა გვიგზანოს, მე და ჩემა ღმერთმა, კარტოლაში!

ექვთიმე.— ეე, ბატონო გოჯასპირ, თქვენ არ იცით, რა პლუტი ხალხია ჩვენში? ცოტა, თუ ზოგიერთი არ შევასურეთ, მე და ჩემა ღმერთმა, არ ივარგებს (აღება).

გიორგი.—დაბძანდი, ბატონო ექვთიმე, დაბძანდი. როგორ გამქცევით ღვაძარ, კაცო?

ექვთიმე.—ეე, ძამია, თქვენ რომ იცოდეთ, რამის სიშორეზე მივდივართ, დაჯექი კი არა, წადიო, მეტყვი. გოგია ორმოცაძე ხო გავიგონია, აიო ქედში რო ღვანა? იმისას მივდივართ, ვალებში სახლი უნდა ავუწეროთ. (აილებს ღვინიან ქიქას). იცოცხლეთ, ბატონებო, იცოცხლეთ! გაგიმარჯოთ, კარგათ გაყოფოთ. (დალევს. თეოფილეს). აჰა, წვევიდეთ, თეოფილე, წვევიდეთ!

ექვთიმე. — წვევიდეთ, ბატონო წვევიდეთ! (დაეთის მოშორდება, მათთან მივა და ერთ ქიქა ღვინოს იქაც გადაკრავს.)

გიორგი.— (ექვთიმეს) ჯვარისწერაში ხომ იქნებით ამაღამ, ბატონო ექვთიმე?

ექვთიმე.— ნიკოიესას ვიქნები და, შერე, როგორ? ერთი გემოზე უნდა ვიქვიფო! (წასვლას დააპირებს)

სანდრო.— (წამოხტება). ჰო, მართლა, რა გამახსენდა, ბატონებო, რაგამახსენდა? მოითმინე, ბატონო ექვთიმე! (მიიღბენს მუხის ძირას და „ეშმაკის მათრახს“ მოიტანს).

გიორგი.— მართლა რო საყურათლებო ამბავია, ბატონებო, საყურათლებო, განსაკუთრებით, თქვენთვის, ბატონო ექვთიმე!

ექვთიმე.— რაია, ძამია, ისეთი?

სანდრო.— ამ ცოტახანში, ბატონო ექვთიმე, ჩვენში დიდი კაცი მობძანდება, ძალიან დიდი!

ექვთიმე.— (შეშინებული). მართლა, ეგება? უეზდ ნაჩალიკი ხომ არ მოვა, ნეტეი?

სანდრო.— უეზდნაჩალიკი კი არა, იგი არ გინდა! ჯოჯოხეთის ნაჩალიკი მობძანდება, ექვთიმე, ჯოჯოხეთის ნაჩალიკი. (იციინიან).

ექვთიმე.— რას ხუმრობ. ძამია? რომელი ჯოჯოხეთის ნაჩალიკია?

სანდრო.— რომელი და ბატონი ეშმაკი! ხო გაგიგონია?

ექვთიმე.— ეშმაკი და უხილავი, თუ მოვა, ძამია, თვარა კაი ღმერთმა დეიფაროს.

ყველანი (სანდროს) აბა წეკითხე, წეკითხე!

სანდრო.— (კითხულობს) დიღო ბატონო, ეშმაკო, მფარველო ჯოჯოხეთისა, ერთხელ

გაიგე ქემინც აე-კარგი ჩვენი სოფლისა. ჩამოდი, თან წამოიღე ნაკურთხი შენი მათრახი, ჩვენში ბევრია, ეშმაკო საქმენი ცუდი, საძრახი. როცა ჩვენს სოფლის საზღვარსა, გადმოხვალ, გადმოცილდები, ხელთ მოიმარჯვე მათრახი, ბევრს საიმისოს შეხედები. პირველათ გამოეცხადე. (შეჩერდება) ყველანი—ვის? ვის?

სანდრო.— (კითხულობს) ჩვენს მამასახლის, ექვთიმეს.

ექვთიმე.— დაწყევლოს ღმერთმა! რა უნდებიენ, ნეტეი, ჩემგან?

სანდრო.— (კითხულობს). ნუ გეგონება ექვთიმე სამართველოში დაგიხედეს. მას ნახავ, იქვე რომ არი, ფუჭაძის სამიკიტროში, ფთხილათ იყავი, ეშმაკო, მოცხება იცის კოსროში.

ექვთიმე.— ვიცხას მართლა მივცხებ მაგიზა კოსროში.

სანდრო. ახლავე გწერ და გაფთხილებ: ის გაღეშილი იქნება და, თუ არ მისცხე მათრახი, სამ დღესაც ვერ მოფხიზლდება. უთხარი: გლახებს, რათა სცემსდა ქრთამებს რატომ იღებსა? რატო ტყუანსა ამართლებს და მართალს-კი ამტყუნებსა? მისცხე და მისცხე მათრახი... (იციინიან).

ექვთიმე.— (ქაღნებით) ვნახოთ, ვნახოთ, ვინ ვის მისცხებს. ჩემი მათრახი ეშმაკსაც-კი მოაქრისტიანებს. (იციინიან).

სანდრო.— (კითხულობს). სანამ არ აძვრეს ზურგს ტყავი და, ბოლოს, უთხარი: ჯობს სოფელს არუქნას საქმე რამ ავი.

ექვთიმე.— (გულმოსული) ხომ-კი? აჰა, აწი ნახონ, რავა უნდა ავი საქმის ქნა. ერთი ეს ვიცოდე, ნეტეი, ვინ არის ამის დამწერი? მე იმას ვაჩვენებ, როგორ უნდა ასე შექება, ეს ჩვენი ცოციალისტი გერმანა იქნება, ალბათ. დამაცადოს! სანდრო (განადგობს) შემდეგ მონახავ—(შეჩერდება).

(იციინიან)

ყველანი.— ვის, ვის?

სანდრო.— (კითხულობს). ჩვენს მწერალს, „მოსე მწერალზე“ ვარესსა, მარჯვენა ხელსა ექვთიმეს, ქრთამებში მონახევრესა. ალბათ, იქავე

იქნება, იმასაც უყვარს „გადაკვრა“, მანც იცის ურჩი გლახისთვის ხან დახან კინწუხში წაკვრა. რო დაგინახავს, ფერს იცვლის საწყლათა დაგვლრიჯება, გეტყვის: ხალხისთვის კარქი მსურს, მარა ხალხს, რა გავევაო.“ არ დაუჯერო, ეშმაკო, მელაა, კუდი-მელია, პირში სიკეთეს გიშობა, პირს უკან ორმოს მთხრელია.

ექვთიმე.— (თეოფილეს) ამას, ძამია, ჩიტის გული არ მეითმენს, ჩიტის.

სანდრო.— (კითხულობს) გადასცხე მაგრათ მათრახი, აუწვი ზურგის ძვალია, მაშინ გაიგებს, ვინც არის და ხალხთან, რაც მართალია. შემდეგ ესტუმრე (ჟურნალს დაკეცს).

დავით.— (სანდროს) წეიკითხე, წეიკითხე, წეიკითხე! (სანდროს ჟურნალს გამოტაცებს და კითხულობს) შემდეგ ესტუმრე „უჩიტლებს“, აქაურ კაკარდოსნებსა, კარტი და ნარდის თამაშში, რომ ატარებენ დღეებსა. შესვლისთანავე ორთავეს აგემე კუდი მათრახის, და შემდეგ, კითხე „აღწედელებს“: მასწავლებელი ვინ არის? უეჭველია, ისინი პასუხს რიგიანს ვერ მოგვცემს, მაშინ ჭირიმე მათრახის, მათ ზრუფსა მოხედეს და მოხედეს!...

ექვთიმე.— (სიცილით). იგი თქვენ! მეც, მარა თქვენც!

დავით.— (ჟურნალს დაკეცს)- გათავდა, ბატონებო!

სანდრო.— საინტერესო სწორეთ ახლაა. მოიტა აქ! (ჟურნალს წაარმევს და კითხულობს) არ დაგავიწყდეს, ეშმაკო, იქვე დავითი იქნება, ეს აზნა-ვირი ამ სოფლის „უჩიტლებს“ არა შორდება.

დავით.— არ ვშორდები, თვარა კარგ ხერის ვნახულოვ მაგათვან!

სანდრო.— (კითხულობს) კარტის და ნარდის თამაშში ვერაინ დაეჯობრება, ტირილს და ქორწილს, იცოდე, არას დროსარ დააკდება. ორ ჭიქა ღვინოს, რო დაღვეს, რაინდობს, ყველას ჩხუბს უტეხს, მარა სულ ყველგან მარცხდება: ზოგი ცემს, ზოგი თავს უტეხს და შენც რო, დიდო ეშმაკო, ზრუფს გადააწნა მათრახი, ვგებ ჭკუაზე მოვიდეს (მისთვის, იქნება, ეს ახი!) და ასე, ეშმაკო მთავარო, გვინა-

ხე ჩვენი სოფელი, არ დაგავიწყდეს, იცოდე, მათრახი მსხვილი და გძელი (იციანიან).

გოჯასპირ.— მადლობა ღმერთს, მე ქე გამოუტუებია. ძალიან-კი შეუქიხარო, მე და ჩემა ღმერთმა, ძალიანი!

ექვთიმე.— მართლა, რავა, გოჯასპირზე აფერი წერია, თუ განგებია გამოტყეთ, ა? რავა დევიჯერო მაი? სულ ერთია, ძამია, ჩემთან, თუ მევიდა იი ეშმაკი, ისე რავა გოუშოვ, რო შენთან არ გამოვგზანო. ვეტყვი, ა, ბატონო, აგერ, ყურის ძირში ღვანა-მეთქინ, მიბძანდი, მათრახის კუდი იმასაც ძალიან მოუხდება მეტქინ! (იციანიან. თეოფილეს). აპა წვევიდეთ, თეოფილე!

გოჯასპირ.— (სიცილით). მე დაჩემა ღმერთმა, ყმაწვილებო, მასე რო ვინმემ გაზეთში გამწეროს, ძალვანი-კი მეწყინება (ადგება). მშვიდობით, ყმაწვილებო! ძალიან მადლობელი ვარ! იმედია, მაღამ ერთათ ვისიამოვნებთ!

გიორგი.— უეჭველათ, უეჭველათ, ბატონო გოჯასპირ! (გოჯასპირ გადის).

სანდრო.— (გიორგის) უეჭველათ, უეჭველათ, რო ეუნები, არ იკითხავ დაპატიჯებულნი ხარ, თუ არა?

გიორგი.— აკი გოჯასპირმა თქვა, დაპატიჯებული ხართო?

სანდრო.— გოჯასპირმა რო თქვა, კაცო, ეს კიდევ აფერს ნიშნავს.

დავით.— მე დიდი ხანია დაპატიჯებული ვარ და თქვენ-კი ფეხებზე მკიდიახართ.

სანდრო.— ჰმ, შენ დაუპატიჯებელათაც-კი მიძუძდები, ბიძია, მარა ჩვენ-კი, რა მოგახსენო!

დავით.— ИЗВИНИТЕ, ПОЖАЛУЙСТА! დაუპატიჯებლათ მე არსათ არ გიახლები.

სანდრო.— შენმა თავის ტეხამ, შენ დაგპატიჯეს და ჩვენ-კი არა.

დავით.— ისე მე ვიცოცხლე! (გზაზე გამოჩდება სოლომონ. მათკენ მიდის.)

გიორგი.— (სანდროს) ხედავ, ვინ მოდის? რალაც კარ უნდა იყოს, ა?

სანდრო.— ოპო (ჩახხველებს. დავითს). გუნებაზე რავა ბძანდები, ბატონო დავით, ა?

დავით.— მკითხავზე უკეთესათ! (სოლომონ მივა მათთან და თავს დაუკრავს).

გიორგი.— (სოლომონს). ახალს ამბავს რას გვეტყვი, სოლომონ?

სანდრო.— ამალამ ჩემი დაი ჯვარს იწერს და მამამ გთხოვათ, დამავალეთ და დამეპატიოჯეთო!

სანდრო.— ამალამ?

სოლომონ.— დიახ, ამალამ, ბატონო!

სანდრო.— (გიორგის) კი, მარა იქ რო ვაპირობთ?

გიორგი.— იქ ხვალ წავალთ, კაცო! ახლა ნიკოს მაგაზე ხო ვერ გავაწაბილებთ?

დავით.— (ხალხისკენ) რა ვა ცრუობენ! ნუთუ ნიკოიამ არ დამპატიჯა, ა?

გიორგი.— (სოლომონს) კარქი, კარქი, სოლომონ, მოვალთ! (სოლომონ მიდის).

სანდრო.— (ჩაახველებს) დავით ელიზბაროვიჩ, რალაც ფერი გეცვალა, ცუდათ ხომ არ ბძანდები?

დავით.— ნუ გენადვლება, შენზე უკეთ გახლავარ! (სოლომონ მიბრუნდება).

სოლომონ.— (დავითს) თქვენც ხო გვეწვევით, ბატონო დავით? დილას ქი ვიყავი თქვენსას და დედათქვენს დოუბარე—.

დავით.— (გახარებული) უსათუოდ, უსათუოდ! აჰა, ნიკოს მაგაზე რა ვა გავაწაბილებ?

სანდრო.— (სოლომონს) დავითის მაგიერ მე გაძლევ პატიოსან სიტყვას, რომ უსათუოდ მოვა. (სოლომონ თავს უკრავს მათ და გადის).

გიორგი.— (ადგება). ახლა-კი წავალ და მოკაზმვას შეეცდები! (სკოლისკენ მიდის).

სანდრო.— (ადგება. დავითს). ხუმრობა გარეშე იყოს და ამალამ, თუ ძმა ხარ, ქკუთ იყავი! აქიდან გაფთხილებ, ჩხუბი არავის აუტეხო, თორე ჩემს დახმარებას ტყუილათ ნუ ფიქროფ! (სკოლისკენ მიდის. დავითი მიყობა.)

დავით.— ნუ იცი, თუ კაცი ხარ, ხან და ხან სულელური ლაპარაკი. მე, თუ ვინმეს ჩხუბს ოფუტებს, კიდევ გავუსწორდები!

სანდრო.— ვიცი, ვიცი, რაც გამსწორებელი ბძანდები! მე-კი გაფთხილებ, ბიძია და აწი, შენ იცი.

დავით.— სრულიათაც არ ვსაჭიროებ შენს გაფთხილებას. დიახ, არ ვსაჭიროფ! ლაპა-

რაკით შედიან სკოლაში (გზაზე გამოჩლებიან გერმანე და თედორე.)

გერმანე.— (აღელვებული). ოჰ, მაგი საძაგელი, მაგი! ვანა ეს მოსათმენია, კაცო? პატიოსან მშრომელ კაცს ცემს, შეურაცყოფას აყენებს, იმიტო რომ ის ჩვენი წევრია, ჩვენთან ვაქრობს. არა, არა ეს შეუძლებელია, შეუძლებელი! ასეთი მხეცი უნდა ჩავქოლოთ, ჩავაძალოთ! სხვა რამე მასთან აფერი გავა, აფერი!

თედორე.— სევასტიეს ჩაქოლვით რო რამე გაკეთდებოდეს, ჩემო ძმაო, მარტო მე ჩავქოლავდი იმას, მარა, სამწუხაროთ, სევასტიეები ჩვენში ბევრი არიან, ამიტომ ასეთი საშვალეებით ვერაფერს გავზდებით. ერთათ ერთი საშვალეება ხალხის შეგნებაა. როცა ხალხი შეიგნებს და გაიცნობს თავის მტერ-მოყვარეს, მაშინ ღორმუცელაძეები, როგორც ხალხის მტრები, თავის თავათ გაქრებიან. და, ამიტომაც, ჩვენი ძალ-ღონე ხალხის განათლებას და გათვითცნობიერებას უნდა შევწიროთ! აი, აქითკენ უნდა მივაქციოთ მთელი ჩვენი ყურათდება, მხოლოთ აქითკენ (ლაპარაკით შედიან სავაქროში).

(ფარდა.)

ჩემი პასუხი.

ქალო ქალო, ნატერის თვალო,

იწერები: მიყვარხარო—

ჩემი მზე და ჩემი თვარე,

ქვეყნათ მხოლოთ შენა ხარო...

იწერები: გენაცვალო—

ყოველ წუთში მზათა ვარო,

ოცნებით და სიზმრებითა,

დღე და ღამე შენთანვარო...

ქალო, ქალო, - ნატერის თვალო,

თუმც ტკბილია ეგ სიტყვები,—

გასაგონათ გეუბნები:

ოდნავათაც ვერა ვტკბები—

რათვან, თუ გწადს, მენაცვალო,

საქმით რალათ მერიდები?...
ერთხელაც არ მომეკარე,

მეასეჯერ გითხარ, ვკედები...
 არა, ქალო, ნატერის თვალო,
 არ მწამს შენი სიყარული-
 შენ ჩემდამი ამა გძნობით,
 გული არ გაქვს გაბასრული...
 გატყობ, გსურს, სხვას ენაცვალო,
 სხვას ეკუთვნის შენი გული...
 რას მარგებს მე მარგალიტი,
 ზღვისა გულში ჩაკარგული!..

მ. ველისციხელი.

არა, ნუ ფიქრობ!

გპ: კვლავ ფიქრები, ტანჯვით შობილნი,
 არ მშორდებიან, გარს მებევეიან...
 გავყურებ ბნელეთს... შეების კარსკვლავნი
 შორს, შორს ჩდებიან და წამს ქრებიან...

ყოფნის წიაღზე -სევდით პურობილი,
 ვეძახი გმირებს... მარა, ძახილი
 არავის ესმის... და ეულს, ბედ-კრულს,
 თავს დამტრიალებს შავი აჩდილი!..

შავო აჩდილო, ბოროტო ძალო,
 რა გინდა ჩემგან, რად არ მშორდები?
 ნუ თუ გგონია, ისე დავლაჩრდი,
 რო შენ ველარა გაგიმკლავდები!..

არა, ნუ ფიქრობ... მწარე ცხოვრებამ,
 ისე მომტეხოს, ისე მომღალოს,
 რო შენი შხამით აღესიღმა ზრახვამ
 სასო წარკვეთილ სხვერპლათ ჩამთვალოს!..

თუმც დამიკოდე ჯერ ნორჩი გული,
 მარა ამაყი, ძლიერი სულა—
 კვალად მიილტვის განთიადისკენ,
 გარდაქმნის ცეცხლის ალით ვზნებული!..

ბ. ვარდოშვილი.

საიდუმლოებით მოცული ტრაგედია.

კიკნა ფშაველი—სიკო ბადურაშვილი და გრიგოლ (გრიშა) ხერხეულიძე

ივლისის 13 -ს თიონეთში ორმა ახალგაზრდანი, ჯერ გაუფურჩქენელმა ძალამ საუკუნოთ დახუჭა თვალი...

ერთი—მწერლობაში კიკნა ფშაველის ფსევდონიმით ცნობილი, ახალგაზრდა მგოსანი სიკო ბესარიონის ძე ბადურაშვილი, დორპატის უნივერსიტეტის მეოთხე კურსის იურიდიულ ფაკულტეტის სტუდენტი, სოფ. ყე-ბოტიდან, თიანეთის მაზ., მთიელი გლეხის შვილი, 26 წლისა, ესფერათა თანამოაზრე, რომელიც სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა 1910 წ. და, მრავალ წვრილ ლექსთა გარდა, დაწერა ხუთი პოემა („დემონი და სერაბიმი“, „მე და მუზა“, „ყამის ზღაპარი“ და ორიც სხვა.)

მეორე გრიგოლ (გრიშა) ზურაბის ძე ხერხეულიძე, დორპატისავე უნივერსიტეტის სამკურნალო ფაკულტეტის მესამე კურსის სტუდენტი, მწერალი და პრაქტიკული მოღვაწე, 24 წლისა, ბარელი—ცხინვალიდან, თავადის შვილი, დასელთა თანამოაზრე. მუშაობდა თფილისის მუშებში, 1911 წ. ცალკე წიგნათ გამოსცა თვისი იდეური ლექსები „პირველი სხივი“. დაწერილი აქვს დრამაც, თანამშრომლობდა ივ. როსტომაშვილის „სინათლე“-ში, „თან. აზრ.“, „თეატრ და ცხოვრებაში“.

პირველი ამათგანი - კიკნა ხალხურ ადათ-ჩვეულებათა მტკიცეთ დამცველი პირკუშტი, მეორე—გიგა ლადი, ბარში თავისუფლათ აღზდილი, ორივე სიყმის მეგობარ-ამხანაგი, რომელნიც უერთმანეთოთ პურსაც არ გატეხდენ, საზაფხულოთ მთას ეწვიენ...

კიკნას მშობლებმა, ძმებმა და რძალმა გიგა ხელგაშლით მიიღეს, —ხალხმა სიყვარულის გული გადუხსნა, როგორც კეთილ მზრუნველს — „პატარა მკურნალს“.

ერთ უბედურ ღამეს, 13 ივლისს მოხდა საზარელი მკვლელობა: ვითომც კიკნას გიგოს-

თვის ცული დაეთხოვოს და, მერე, თვითონაც თავი მოეკლას.

აი, ზოგიერთი ცნობა მკვლევლობის შესახებ, განსვენებულ გრ. ხერხეულიძის ძმის, მიხეილის მიერ გადმოცემული:

„ოფიციალური ცნობა, რომელიც იქაურებსაცა წამთ, ასეთია: გ. ხერხეულიძესა და ს. ბადურაშვილს მოსვლიათ კამათი, რომელიც ჩხუბათ გადაქცეულა. ხერხეულიძეს, როგორც სტუმარს, იმგვარ მასპინძელთან ყოფნა საჭიროთ ვერ მიუჩნევია, აუღა თვისი ბარგი და წამოსულა. კიბეზე დაწვია ბადურაშვილი, თავში ცული ყუით დაურტყამს. ხერხეულიძე იქვე გარდაცვლილა. ხოლო ბადურაშვილი სახლში შებრუნებულა და თოფით თავი მოუღაეს. სანამ გარდაიცვლებოდა, რძლისთვის უთქვამს: „გიგოს ცული დავარტყი, ძირსა გღია... მე ხო ვკვდები და ის ცოცხალი არ გაუშვათო. . საწერ-კალამი მომეციო, ყველაფერს დაწერო“. ამ სიტყვების შემდეგ კი, თვითონაც გადაცვლილა.

არი მეორე ვერსიაც: რაკი ჩხუბის შემდეგ, ხერხეულიძეს წამოსვლა დაუპირებია, ბადურაშვილს სტუმრის წამოსვლით გამოწვეულ სირცხვილისთვისდა თვით ხერხეულიძისა და მისი მშობლების მიმართ მოკრძალების გამო, ველარ გაუძლია და თავი მოუკლავს. როდესაც ეს ბადურაშვილის ძმას გაუგია – ხერხეულიძისთვის, როგორც მისი ძმის მკვლევლობის მიზეზისთვის, ცულის ყუით თავი გაუჩეხია... სიმართლე ამ ცნობებისა არაფინ იცის“.

თვით ხერხეულიძის მშობლებს სიკოს მიერ მათიშვილის მოკვლა შეუძლებლათ მიაჩნიათ.

მეტათ საზარელი ამბავი მოხდა. მიზეზი მაინც ჯერ გამოურკვეველია.

მიზეზათ სხვა და სხვა გარემოებას ასახელებენ: პარტიულს, უბრალო საკინკლაოს, სამიჯნუროსაც...

ნამდვილი-კი არა ჩ.ნს.

საეურათლებო ამბავი.

სოხუმის ქალაქის თავი იწერებოდა ამ ამბავს და ახლა „ახ. კვალი“-ც წერს:

სოხუმიდან ჩამოსულმა იქაურმა ცნობილმა რუსის მოღვაწემ გადმოგვცა სოხუმის ამბებში „რუსთა კავშირის“ მონაწილეობის შესახებ შემდეგი დაწვრილებითი ცნობები. იქ დაუპატიმრებიათ ვანმე კარპ დიმიტრის ძე პედანოვი, რომელსაც აღმოაჩნდა ამ შინაარსის მოწმობა — იცნობდეთ ამის გადმომცემს, როგორც მეტათ სანდო პირს, რომელსაც შეუძლია ბრბოს ხელმძღვანელობა გაუწიოს და მასაში აგიტაცია გასწიოს. ამასთანვე შეიძლება ან პირს რკინის გზის „პოდრიადებიც“ მისცეთ. ასეთ უჩვეულო მოწმობას ხელს აწერს ვლადიმერ პურიშკევიჩი და ზედ შესაფერი ბექელიც აზის. ხსენებული ბ. პედანოვი სოხუმის ამბებში, თურმე, მხურვალე მონაწილობას იღებდა და ბრბოს წინ მიუძღოდა. დაპატიმრების დროს, მას აღმოაჩნდა 600 მანათი. როგორც დამტკიცდა, ეს ფული მას ქრთამათ აუღია ვაჭრებისგან, რომელთაც გადარჩენა დაპირებია, შემდეგ-კი დაპირება დაურღვევია.

ილია ლუქას ძმ ბახტაძე.

(ილია ხონელი.)

(დასასრული).

სრული ენერგიით და დიდი გატაცებით დაეწაფა ილიკო იმ დროის კეთილშობილური იდეალებით გატაცებულ რუსულ მწერლობას, რომელსაც სათავეში უდგენ სჩედრინი და მიხაილოვსკი, ი. ტურგენიევი და სხვები. მარა უმეტეს დროს ის ატარებდა საჯარო წიგნთსაცავში. ეს წიგნთსაცავი იყო მისი სამლოცველო, მისი აკვანი, მისი ემბაზიც. გულის სიწმიდით ეზიარა ილიკო სამოციან წლების იდეებით და დაეწაფა უანგარო ნაროდნიკების იდეალებსაც. ეს უანგარობა საფუძვლათ დაედვა სამარემდი მის სამწერლო და საზო-

გაღო მოღვაწეობას. ამას მისი მოპირდაპირე-ბიც დაადასტურებენ.

პატარაობიდანვე ილიკო, რაც შეეხებოდა პიროვნების დაცვას, ნამეტანი ფაქიზი თავმოყვარობით იყო გამსჭვალული. პატარა რომ იყო იგი, 8—9 წლის, დედ-მამაც ერიდებოდა, ვერ გაუწყობებოდა ისე, როგორც სხვა შვილებს, რათგან იმაზე ყოველი უბრალო შენიშენაც-კი ღრმა ჩაბეჭდილებას ტოვებდა და ამისთვის მას გასხვავებულაო ეპყრობოდა. ილიკოსგან ტყუილის თქმა არ შეიძლებოდა. როცა წიგნს არ კითხულობდა და უწიგნოთ-კი მას იშვიათად ნახავდით, იმის დროს გატარებას შეადგენდა ბურთის თამაში, გაქცევაში პირველი იყო, ვერავინ დაეწეოდა და თევზაობა. არ შეგვიძლია არ მოვიტანოთ აქ ერთი ეპიზოდი, რომელიც ხატავს ილიკოს თავმოყვარობის სიფაქიზეს. ილიკოს პატარაობისას ძლიერ უყვარდა ანკესით თევზის დაჭერა, ცხენიწყლის პირათ. მახსოვს, ზაფხულის, თუ გაზაფხულის შვენეირი დილა იყო. ილიკოს მოემზადებია ანკესი და, რაც-კი საჭირო იყო სათევზაოთ და არავისთვის არ შეუტყობინებია, მხოლოდ მე გამიზიარა თვისი საიდუმლო და კიდევაც წამიყვანა ცხენიწყლის პირზე, რომელიც მოშორებულია ჩვენ სახლზე მხოლოდ სამი ვერსის მანძილით. ჩვენ გავწიეთ სათევზაოთ დაუკითხავათ, ნება რთვა არ აგვიღია დედისგან, რათგან კარგათ ვიცოდით, რომ ეს უკანასკნელი ამისანა ჩვენ სურვილს არ შეიწყნარებდა. დედა ნამეტანი ფთხილი იყო. გასაკუთრებით მას ნამეტანი ეშინოდა, საზოგადოთ, მდინარის და ცხენიწყლის, ხო რათქმა უნდა, რათგან მთის მდინარეა, მოჭრის მუდამ გაშმაგებული და რეცხს თავის მიდამოებს, არ დგება ერთ კალაპოტში. ერთი სიტყვით, გახორციელებულ სიგიჟეს, მოუსვენრობას წარმოადგენს ეს მდინარე. ცხენის წყალი ხშირათ ისე იტაცებს მის ნაპირზე მიმჯდარ მწყემსს, რომ გაქცევასაც ვერ მოასწრებს ეს უკანასკნელი.

ჩვენ დავრჩით ცხენიწყლის პირათ საღამომიდი. დაჭერით არაფერი დაგვიჭერია, ერთი ბრუტიანი ღორჯო მოედო ილიკოს ანკესს, რომელიც მან „ზუთხის შვილათ“ გამაცნო. ილი-

კო იქნებოდა მაშინ ცხრა-ათი წლის, მე-კი იმაზე 3—4 წლით ნაკლები ვიყავი. ეს ღორჯო დიდი სიფთხილით სახლიდან წამოდებულ თიხის დოქში ჩავუშვით, რომ ცოცხალი სახლში მიგვეყვანა და ამით დედის გული მოგვეგო, რათგან ვიცოდით ის ჩვენი ძებნით დიდათ აღელვებული დაგვხვდებოდა. ამ დროს ჩვენ რომ აქ მდინარეზე „ზუთხს“ ვიჭერდით, ჩვენ სახლში, თურმე, ნამდვილი ჯოჯოხეთი იყო... რომ გავგოთ, სახლში არ ვართ, არც მეზობლებისას, შექნეს ძებნა. მარა ძებნაც ამაო იყო. ვერც წარმოადგინათ ჩვენი ამოდენა მანძილზე სახლიდან დაშორება და გადაეწვიტათ ქაში, თუ შემთხვევით, ჩავცინდით და დავიხჩვეთ... აუწერელი იყო მხიარულება, ჩვენ ორი ლილიპუტი, „ზუთხიანი“ დოქით მხიარულათ საღამოს ჟამს სათევზაოდან დაბრუნებული, რომ გამოვიჩინათ!...

დედ-მამა გავვიწყრა და ერთხელ და საყოველთაოთ წესათ დაგვიდევს ეზოს გარეთ, დაუკითხავათ არ გადასულვიყავით. ამ გაწყრომაში, როგორც მოგახსენეთ, იღებდა მონაწილობას მამაც, რომელსაც ჩვენთან ისე ეკავა თავი, როგორც უფროსს ამხანაგს და მისი გაწყრომა, რომ გავიგონეთ გვეუცხოვა. ილიკოზე-კი ამ შემთხვევამ ძლიერ იმოქმედა. იმ დღიდან შეურაცყოფილი, ის ერთი კვირა მაინც იქნებოდა, სახლში ვერ შემოიყვანეს. ბეზიასთან (დედის დედასთან, იქვე მეზობლათ), ათველა ღამეს. დიდი ხვეწნა და ბოდიში დაჭირდა დედას და სხვებს, რომ დაემშვიდებიათ, დაეწყნარებიათ და სახლში შემოეყვანათ მამასთან.

ილიკო რომ გამოვიდა ბავშობის წლოვანობიდან და გადვიდა სიყრმის ხანაში, ის სულით და გულით შეიქნა მონაწილე მაშინდელ სათეატრო პატარა წრისა ქუთაისში. ეს წრე ის იყო იზადებოდა. ამ წრეში გააქციტა პირველათ თვალები ჩვენმა სიამაყემ—ვასო აბაშიძემ. ამ წრეში იყო კოტე მქსნი, ამ წრემ გამოაჩინა კომიკი ბარხუდაროვი და ბევრი სხვა. ილიკო ამათ სრულდებით, რასაკვირველია, უანგაროთ სუფლიორის სამსახურს უწევდა. უნდა გენახათ, რა გატაცებით, როგორი ენერგიით ასრულებ-

და ამ სამსახურს და არც შეიძლებოდა არ გაეტაცნა იმისანა ფაქიზი ჩაბეჭდილების პატრონი, როგორც იყო ილიკო, იმისანა ამბავს, როგორც იმ დროს ეს ახლათ მოვლენილი ქუთათურებისთვის საქმე იყო. ქალი და კაცი, დიდი, თუ პატარა, შეხაროდა თეატრის საქმეს და ეს ხალისი, საბედნიეროთ, უფრო გაღრმავდა, გაელვარდა, რათგან პირველათვე თეატრს გაუჩნდა იმისანა თავმოსაწონებელი და სიამაყე, როგორც არი ვასო აბაშიძე, კ. მესხი, გარხუდაროვი და სხვები.

ეს ხალისი უბრალო ამბავი არ იყო. ყველა გატაცებით იღებდა მონაწილობას ამ კულტურულ საქმეში, რათაც-კი შეეძლოთ. გატაცება სრული უანგარობით იყო შემკული. ცოტა იყო მაშინ ამ საქმისთვის მომზადებული პირი. მარა, ვინც იყო, სრული თვისი არსებით ეძლეოდა ამ კეთილ საქმეს. ვინ არ იცნობს ქუთათის პატრიარქს — კირილე ლორთქიფანიძეს, ან ეკატერინე ნიკოლაძის ასულს, ან ხელთუფლიშვილის ასულთ და სხ. ამათ არ უყვირიათ, ხმამაღლა, სხვებივით არ გაუქეჩიათ ყურები არავისთვის თვისი მოღვაწეობით და ამა, თუ იმ პარტიის მიმდევრობით. მარა დაუფასებელი, სამახსოვრო სამსახური მიუძღვით ჩვენი კულტურულ წინსვლის საქმეში. არ დაწყებულა ჩვენში არავითარი საზოგადო საქმე, რომ ესენი ნამდვილ კეთილშობილური უანგარო თანაგმნობით და შეთანხმებულათ არ მოკიდებოდნ საქმეს. ეს წრე კარგი, ზნეობრივი მხრით, ფრიად ლამაზი და უანგარო იყო. ყოველ კეთილ საქმეს ერთგულათ ეკიდებოდა, ერთ ჰაპანში ებმოდნ ყველანი, „ერთი ქონდათ ყველას ლელო“. ეს გზა-კი იყო საწადმართო, საქართველოების საკეთილდღეო გზა.

იმ დროის საზოგადოების პსიქოლოგია არ წარმოადგენდა მანდამაინც რთულ რამეს. ყოველი ინტელიგენტი გატაცებული იყო ერთი დიადი კეთილის აზრით — „მამულისთვის კეთილდღეობა“. ეს სიტყვები ყოველი ინტელიგენტის დროშაზე უნდა ყოფილიყო აღნიშნული და, თუ ვისმეს დროშაზე ეს ასე არ

იყო, ის ყბათალებული იყო, ის საზოგადოების თვალში ცოცხალ მკვდარს ედარებოდა. სტუდენტს და კურსდარსულებულებს ხო მოციქულებათ თვლიდნ. ვინც მიდიოდა უნივერსიტეტში შესასვლელათ, ის, სანამ არ გაათავებდა სწავლას, იშვიათად ჩამოვიდოდა სამშობლოში, რათგან არა თუ მეცნიერების ტაძარში მიღებული სპეციალური სწავლა, მას უნდა გაეფითებია თვისი გონებრივი მხარე საზოგადობრივი ხასიათის საგნების შესწავლით, რომით შეიარაღებული სასარგებლო კაცი გამოსულიყო სამშობლოსთვის. ვაჭრული თვლით, როგორ შეხედულებას დღეს ვხედავთ „დიპლომაზე“, ახალგაზდებიდანაც-კი, მაშინ არ უყურებდნ უნივერსიტეტს და იქიდან მიღებულ დიპლომს... არ ვიცი, რისი ბრალია, რისთვის მოხდა ეს ამისანა ცვლილება სწავლის შეხედულებაზე! ბევრი ამას ხსნის იმ გარემოებათ, დელიანოვის, ყოფილი განათლების მინისტრის, საუნივერსიტეტო უსტავმა გარდაქნა უნივერსიტეტის ახალგაზდობაო. იქვი არ არი, დიდი გავლენა ქონდა დელიანოვის უსტავს. ერთი ის გარემოება, რომ ამ უსტავმა სავალდებულოთ გახადა ფორმა სტუდენტისთვის, დიდი გავლენიანი გარემოებაა. ახალგაზდამ, რაკი ჩაიცვა სამხედრო ფორმის მუნდირი, ბზი-ალა ფოლაქები და წელში კოხტათ გამოყვანილი, საცეკვაო ზალისკენ გაიწია, სადაც ამისანებისთვის იცდიან ახალგაზდა ქალები და არა - სამეცნიერო წიგნისკენ. ვინ გაუბედავდა, ვინ შეკადრებდა უწინდელ ახალგაზდას — სტუდენტს საცეკვაოთ დრო დაეკარგავს შეურაცყოფა იქნებოდა მისი... ამით გვიანდა ვთქვათ, რომ იმ დროს, როდესაც ილიკო გაემჯავრა რუსეთისკენ, სულ სხვა შეხედულება იყო სწავლაზე და მით აღჭურვილს ინტელიგენტზე, ვიდრე დღეს... დღეს უფრო პრაქტიკული შეხედულებაა გამეფებული, პირადი სჭარბოზს საზოგადოს, ყოველ ჩვენს მოქმედებაში. ნიკიერი, ზნეობრივათ ფაქიზი, სწავლის ნიჭით აგზნებული ილია ბაბტაძე, იმ დედა აზრით გამსჭვალული იყო, რომ ის სწავლით შეიარაღებული, ჩამოვა სამშობლოში, რომ თვისი ცოდნა და სულ მთელი თვისი ტანმთელობა

ღ თვისი არსება მიიტანოს ქვეყნის სასხვერპლოზე, მისდა საკეთილდღეოთ...

აი, რა დიადი, შვენიერი მიმართულება სუფევდა იმ დროს ჩვენ მოწინავე საზოგადოებაში... არც გასაკვირველია ეს ამბავი. ასეც უნდა ყოფილიყო. მაშინ კიდევ არ იყო დავიწყებული ბატონყმობის დრო... ამ დროს შეგნებული ელემენტი ჩვენი საზოგადოებისა კიდევ განაგძობდა მუშაობას სიტყვით, საქმით, მოქმედებით და წერიტაც, რომ ბატონის და მის ნაყმების გაწყობილება ნამდვილ კეთილშობილურ კალაპოტში ჩამდგარიყო. ეს დრო იყო გაგძელება საზოციანი წლების და იმ დროის წარმომადგენელი ხელჩართული ეომებოდენ დახვსებულ ძველი დროის ადამიანის დამამცირებელ ნაშოს. ილიკოს ეს ყოველიფერი ძვალსა და რბილში ქონდა მაგრათ გამჯდარი და, საკვირველი ის არი, რომ ეს იდეალური უანგარო გატაცება ცხოვრებაში ილიკოს საზრემდი თან შერჩა... ეს იყო მიზეზი, რომის ხელში კალამს შეუდარებელი ამაყობა, ცეცხლი და დიადობა ეტყობოდა ყოველთვის. საქართველოს დემოკრატიას ყოველთვის და ყოველგან საქვეყნოთ შეუძლია იამაყოს თვისი შვენიერი, უკვდავი შვილით.

არც იმით, არც ამით.

„გადაგვარების მოსურნე ბუნებისაგან კრულიაო“, — თქვა აკაკიმ. ამ თქმის მერე, 40 წელიწადი კიდევ იცოცხლა სულმნათმა და მუდამ გული ეშხამებოდა, თან და თან თავის უსაყვარლესი ერის სისწრაფით გადაგვარების პროგრესს, რომ უყურებდა. ხშირათ იმეორებდა, რომ ერის გადაგვარება, ენის გარყვნა ერის სიკვდილს ნიშნავს... მარა უბედური ქართველი მაინც გადაგვარების მორევში ჩაეფლა.

წინათ, რაც ვიყავით, ის აღარავართ. მარა ამას ჩვენ ვერ ვამწნევთ და თითო ოროლა, თუ ამწნევს, ვაი იმისი ბრალი... მარტო ისინი არიან დღეს გულმომზამულნი, სხვები-კი, გადაგვარების შესახებ, თუ კონტი დაძარი, სიცილს დაგაყრიან. თვით დასაციხარნი, გულის მოსაშხამავათ გეტყვიან: შენ, ჩემო ძამია,

ჩამორჩენილხარ ცივლიზაციას, სხვისთვის თვალი არ მოგვიკრავს და სად გეძინა ამდონი ხანია... არ იცი, რომ უნდა გავერობელდეთ, უნდა სრულიათ გარდავიქმნათო?! გავერობელება იმას ქვია, რომ ქართველობა არც კი უნდა შეგატყოს გარეშე კაცმა, თორე, აბა, განათლება, რას ნიშნავსო?! ქართველურათ ჩვენი მამა-პაპები, თუ ცხოვრობდენ, რა ხერი ნახესო?!..

ასეთი მოაზრე, განა ერთი და ორია ჩვენში? ვერ გაგვიგია ის, თუ უცხო, რა უნდა შევითვისოთ, ჩვენი უშნო და მართლაც უსარგებლო, რა უნდა უკუეგდოთ და ძველთაგან თქმული ანდაზა: „შინაურ ღვდელს შენდობა არა აქვსო“, სავსებით შეთვისებული გვაქვს.

ჩვენი შინაური ყველაფერი აბუჩათ აგდებული გვაქვს. კარგი გვაქვს, თუ ცუდი, ყველა ცუდი გვგონია. სხვისი უცხო, რა გინდ ცუდი იყოს იგი, მიშინვე გულში ვიხუტებთ და ისე შევისისლხორცეთ, რომ თითქოს მშობელი ძუძუს წოებასთან ერთად შესისხორცებულრყოს ჩვენს ძვალსა და რბილში.

რომელი ერთი დავიწყოთ, რომელი ერთი დავასახელოთ ჩვენი სიტყვების დასახსიათებლათ?

ყველაფერი სათქმელია და ყველაფრის თქმა-კი ამ პატარა წერილში შეუძლებელია! წარმოიდგინეთ, რომ რედაქტორისაც მეშინია... ვაი, თუ გამიჯავრდეს მოგძო წერილისთვის და ასეთი საყვედურით მომმართოს: „შე, კაი კაცო, რათ დაგავიწყდა შოთას სიტყვები: გძელი სიტყვა მოკლეთ ითქმისო... პატარა ჟურნალში გძელი წერილები ხომ უხერხულია? მარა ამ ერთხელ მეც წავიჯივუტებ და რამდენიმეს მაინც დავასახელებ ჩვენი გადაგვარება — გადამახინჯების მინუშებს. პირველათ ენის შესახებ დავიწყოთ. შებძანდით ჩვენი განათლებული ქართველის ოჯახში; იქ ქართულს ვერ გაიგონებთ. შებძანდით სასამართლოში; აქაც ქართულს ვერ გაიგონებთ. შებძანდით კრებებზე, რომელ დაწესებულებაში და, სადაც გნებავთ, იქ ქართულს ვერ გაიგონებთ. მიბძანდით, ქართველთა დუქნების კარის თავზე რუსულათ წარწერას ნახავთ, თუმცა მიხვდებით,

რომ აქ ქართველია, რათგან ქართველის გვარს ამოიკითხავთ. შებძანდებით დუქანში, თუ არა, მაშინვე უცხო ენით დაგვეკითხებინან: რა გნებავთა?!

შებძანდით „გულვარდში“ და აქ სულ თლად წაწყმედას ნახავთ. ჩოხიანი, უჩოხო, მასწავლებელი, ჩინოვნიკი, ქალი, კაცი, დიდი და პატარა-ყველა უცხო ენაზე ტიტინობენ. საკვირველი ის არი, რო, ვინც მარტო „საყველბურო“ რუსული იცის, ისიც არ კადრულობს ქართულათ ლაპარაკს და თავ-მომწონეთ „პარუსკობს“ ყოვლათ დამახინჯებულიათ...

თუ ქართულათ ვისმე დაელაპარაკე და, ორი-სამი წინადადების თქმის მერე, მაშინვე რუსული არ ჩაურჩის შერეკილივით, შენ იცოდე, ჩამორჩენილ და გაუნათლებელ კაცათ ჩაგთვლიან! ასეა, ბატონო, ჩვენი აბრუნდი და ჩაბრუნდი...

ახლა ეკლესიაში, ამ ღვთის სახლში შებძანდით; თქვენ გინდათ, აქ ქართულათ გაიგონათ ღვთის სახელი. მარა, აგერ, გამომდგარა ქართველი ღვდელი ქართველებით სავე ეკლესიაში და „ბოჟე, ბოჟეს“ იძახის საქვეყნათ. ერთი, რო „პაკი პაკის“ იძახის, მეორე „მერმე და მერმეს“ ამბობს! აქით შეყრილა გალობელთა გუნდი და გააქვს ღრიალ-ღრიალი, რა საკვირველია, სლავიანურათ!... მარა, უკაცრავათ... ახლა ქართულათაქ ქე გალობენ, ევროპულათ გადაკეთებულს, რა საკვირველია. ხო მოგვხსენებათ, ახლანდელი „ლოტბარ-კომპოზიტორების“ სულის კვეთება? ოღონდ გალობაში ქართული სიტყვა იყოს და ისე ხმა და მიმოხვრა ქართულს, თუ დაემგვანა, რაღა გადაევროპელებული იქნება იგი. ღმერთო, დაგვიფარე ამდონი სიმახინჯისგან. ჩვენს სობოროში ახლა ქართულათ გალობენ, რაღაც ოთხ ხმაზე გადაკეთებულ გალობას. მართალს მოგახსენებთ, ამაზე მეტი ვათახსირება გალობისა, მე მგონია, არც-კი შეიძლება!

ვისაც უნდა ეწყინოს, დამემდუროს, დამძრახოს, შემიძულოს, მე მაინც ვერ მოვეფერები მას, ვინც ასე აბუჩათ იგდებს ჩვენ მამა-

პაპათგან დღემდი დიდათ შეყვარებულ ქართულ გალობას, მისი ეკლესიაში თქმა და მოსმენა მძულს და რაღაც გადამახინჯებულ გალობაზე ცვლის.

თქვე დალოცვილო, რას ჯიუტობთ, რათ ავდებთ ეკლესიიდან ჩვენ გალობას?! მარტო თქვენ გემოზე, როგორ გინდათ არონი-ოთ ქართველ მლოცველთა მასა. ცოტა შეეკითხეთ მათაც? ჩაიხედეთ მათ გულში, ნუ წარუწყმედთ სასოებას. ნუ გლვეჯთ გული-დან იმ ღაღადისთა სმენას, რომელიც საუკუნოებიდან შესისხლბორცებული აქვთ. თქვენი ქვევის შესახებ, თუ სამსაჯულოში არ ვიჩივიან ქართველი მლოცველები, იმიტომ აღარ იხედებთ მათ გულში? აი, შეხედეთ მაგალითს. მთავარანგელოზის ეკლესიაში არი მშობლიური გალობა და მუდამ სასვე ხალხით. შებძანდით სხვა ეკლესიაში, ეკლესია ცალიერია. ვერ გაიგეთ, ბატონებო? გვაქვს ნოტებზე დაწერილი წირვის გალობანი —სადა კილო და ვარჯიშით. ან ერთი აგალობეთ, ან —მეორე.

რაც შეეხება ოთხ ხმიან გალობას, დავაცადოთ კარგს, გამოწვრთნილ კომპოზიტორს, რომელიც შეგნებულათ დაწერს, არ ამოხდის ქართველურ სულს, მარტო მეოთხე ხმის მომატებისთვის, ისე დაწერს, რომ ოთხ ხმაზედაც იქნება და ნამდვილი ქართული კილოც და, მერე, იგალობეთ, რამდენიც გინდათ, რამდენიც თქვენ კეთილ გულს ენატრება.

გადავიდეთ სხვა ჩვეულებებზედაც. შებძანდით იქ, სადაც ქორწილია. აქ ვერაფერს ქართველურს ველარ ნახავთ. ქართველური: არც სიცილი, არც მხიარულება, ირც დარბაისლობა, არც საუბარი, არც სიმღერა, არც ღიღინი, არც თავის გასართობი დარბაისლური ოხუნჯობა, არც სიცოცხლის ელფერი. ორ სამჯერ გაიგონებთ: მრავალ ჟამიერ, მრავალ ჟამიერ და... გათავდა. დალევენ უშნოთ ღვინოს და, მერე, სიძე-დედოფალს მიძახებენ: „ვინო გორკო“, „ვინო გორკო“ და ამით ანიშნებენ სიძეს, დედოფალი გადაკოცნეო და, მართლაც, იგიც გადაკოცნის. ატყდება სუფრაზე უშნო ხარხარი, რაც ნადიმის გათავებას

ნიშნავს და მორჩა საქმე! ესეც შენი ახალმოდის ქორწილი!

ერთი შემთხვევაც მახსოვს. ამ ოცი წლის წინათ ერთი მასწავლებელი ჯვარს იწერდა და გალობლები დაგვბატოჯა სხვა მაყრებთან ერთათ. მე, იოს. წერეთელი და ნ. მეძმარიაშვილი გი-ახელით. ქუთაისიდან წავედით. ყველა მაყრები, ბარე, ოცამდი ვიყავით. დილით წასულმა მასპინძლის სახლამდი 30 ვერსი ვავიარეთ ცხენებით. ჩვენი მისვლა და მაშინვე დედოფალს შარნა მიაართვეს და ეკლესიისკენ ჯვარის საწერათ გავემურეთ. ჯვარის წერაზე ვივალობეთ, რაც საჭირო იყო. აქ შეატყობდით, რო ჯვარის წერა და ეკლესიური წესები ქართველთა ჩვეულებრივი იყო. დავბრუნდით და, როცა მასპინძლის ეზოში ჩავედით, ძველი ჩვეულებისამებ, უცფათ გალობლები წინ წავუძეხით მეფე-დედოფალს და ჩაყარ წვეულებს. მასპინძლის ეზო ვვარიანი მოგძო იყო. დავიწყეთ მაყრული: „მეფეო“. მეფე დედოფალმა ცხენებს ქუსლი კრეს, გაატენეს სახლისკენ; ყველა ცხენების ქიანით დაედვენა იმათ და ჩვენ, რომელიც გალობით მივუძღვებოდით ქართველური ჩვეულებისამებ, დავრჩით მარტო უკან. მე და წერეთელს სიცილი აგვიტყდა და გალობა მაშინვე შევწყვიტეთ. მეძმარიაშვილს გული მოუვიდა და თქვა: ჩვენში მეფე სოლომონმა ვერ მოახერხა მეფობა და ეს მეფეთ, როგორღა ივარგებდომ!.. კაცო! ვინც მიაწრებს, მისთვის, იქნება, რამე საჩუქარი აქვს მასპინძელს გადადებულიო და, აბა, მომყვეითო. ცხენს ქუსლი კრა და გაატენა. ჩვენც მივყვეით. სიძის მამა ცოტათი ვვარიანი თამამი აზნაუშვილი იყო, რომელსაც ეს უდარბაისლოთ მოქცევა საოცრათ ეწყინა და, როცა სახლში მივედით, მისი ახალი მეფე და სხვებიც მოუჩრდიებლათ გალანძლა. იმათ-კი დიპლომატურათ სიცილზე გადა-არონიეს.

რ. საჯაოხელი.

(დასასრული იქნება.)

რამდენი ისარჯება სოფლიო ომზე.

ერთ ინგლისურ ჟურნალს გამოუანგარიშებია, თუ რა უჯდება სოფლიო ომი მებძოლ სახელმწიფოებს. ეს ცნობები გადმოგეკდილია რუსულ ჟურნალ „საფინანსო უწყებებში“.

ომის პირველ წელში ყველა მებძოლ სახელმწიფოებს დაუხარჯავთ 30 მილიარდი მანათი. დღეში მოდის თითქმის 100 მილიონი. მეორე წელში ხარჯები უფრო გაიზარდა. ამგვარათ, ორი წლის საშინელი ომი 80 მილიარდი დაჯდება. ყველა ამის სარგებლათ, ერთი პროცენტი რო ვიანგარიშოთ, წლიურათ 6 მილიარდი მოუწევს.

მარა მოტანილი ციფრებით არ ისახლვრება ომის ხარჯები. პირდაპირ ხარჯებს გარდა, რომელიც კირდება ჯარებს, ფლოტს, ზარბაზნებს, ყუმბარებს, თოფებს და სხვა, საჭიროა მივიღოთ მხედველობაში, თუ რამდენი ცოცხალი ძალა დაიღუბა, რამდენი ადამიანი გამოეთხოვა ტანთელობას და უვარგის ინვალიდათ იქცა. ჟურნალი ანგარიშობის, რომ, ორი წლის განმავლობაში, მოკლული იქნებიან და სრულიათაც დასახიჩრებული ოთხი მილიონი კაცი (ეს ციფრი, რასაკვირველია, მეტათ მცირეა, რათვანც ახლანდელი ომის სხვერპლი გაცილებით მეტი იქნება). და, თუ მივიღებთ მხედველობაში, რო საზოგადოებისთვის ყოველი ტანთელი ადამიანის შრომა შეფასებულია ინგლისში 5 700 მ, საფრანგეთში—4.750 მ, ბელგიაში და იტალიაში—3.350 მ, რუსეთში—2.600 მ., გერმანიაში—4.300 მ., და ავსტრიაში—3.800 მანათათ, მაშინ მივიღებთ ზარლს კიდე 15 მილიარდს.

მეტათ დამახასიათებელია აგრეთვე, თუ რა დამოკიდებულებაშია ეს ციფრები ხალხის საერთო სიმდიდრესთან. სტატისტიკა აღნიშნავს, რო მებძოლ სახელმწიფოთა ნაციონალური სიმდიდრე დაახლოვებით შეადგენს 755 მილიარდს. აქიდან ყოველწლიურათ შემოდის 95

მილიარდი და, ხარჯებს გარდა, რჩება 15¹/₂ მილიარდი.

ომი-კი გადაყლაპავს ნაციონალურ სიმდიდრის 12 პროცენტს, მოინდომებს მთელი წლის შემოსავალს და აგრეთვე ექვსი წლის შენახულს თანხასაც.

თითოული ქვეყნისთვის ამას ექნება ასეთი შედეგი: გერმანია დახარჯავს თავის ნაციონალურ სიმდიდრის 16 პროც. ⁶/₅-ე თავის ყოველ-წლიურ შემოსავლისას და 7 წლ. მოგროვილ თანხას, რუსეთი-კი დახარჯავს 14 პროც. ნაციონალურ სიმდიდრისას, რაც შეადგენს მის მეშვიდედ ნაწილს, ³/₈ ს წლიურ შემოსავლისას და 7 წლის დაგროვილ თანხას.

თუ, რამდენათ დიდია ზარალი, რომელიც კაცობრიობას მიაყენა ახლანდელმა ომმა და ხელი შეუშალა ეკანომიურ გავითარებას, ნათლად ჩანს შემდეგი მაგალითიდან: ერთი ვერსი რკინის გზის გაკეთება რუსეთში, საშვალათ, ჯდება 30—40 ათასი მანათი. ყველა ამ ხარჯებიდან-კი რუსეთს შეეძლო გაეყვანა 450 ათასი ვერსი რკინის გზა, ე. ი., გააღდიდებდა მოძრაობას 8¹/₂ მეტით. ამ მილიარდებს შეეძლო გაეხსნა ყოველ სოფელში სახალხო სახლი, შემოეღო საყოველთაო სწავლა-განათლება, მიეწოდებია ყოველისოფლისთვის საუკეთესო სამეურნო იარაღები და მოეფინა მთელი მხარე კულტურული დაწესებულებებით.

მარა ზარალი მართლ იმაში-კი არ გამოიხატება, რომ ამდენი სიმდიდრე მხოლოდ განადგურებაზე იხარჯება. არამედ იმაშიც, რომ ეს ზღაპრული ზდა სახელმწიფო ვალებისა საგრძნობლათ შეამცირებს იმ ხარჯებს, რომელიც ხმარდებოდა სახელმწიფოში კულტურულ საქმეებს, რაც კაცობრიობის გონებრივ სიმაღლეს მრავალი წლოებით უკან დახვეს.

კიენტალის კონფერენცია*)

ამას წინათ გაზეთებმა გვამცნეს, რომ კიმერვალდელეები თავის მეორე კონფერენციის

*) იხ. „გოლ. ტრ.“ № 1.

მოწყობას ჰოლანდიაში აპირობენო. ახლა, როგორც ირკვევა, იგი მომხდარა შვეიცარიის ქალაქ—კიენტალში. სხდომა დაიწყო 24 აპრილს და გაგძელდა 30 აპრილამდე. კონფერენციის სრული ანგარიში ჯერ არ არი დაბეჭდილი. დასავლეთის გაზეთებმა გამოაქვეყნეს მხოლოდ ზოგიერთი დადგენილებანი და აგრეთვე სხვადასხვა ერებისადმი მოწოდება. ყველა რეზოლიუციები ერთხმით არი მიღებული და შიგ ნათლად არი გამოთქმული იმ სოციალისტების შეხედულება, რომელნიც კიმერვალდის გარეშე იყრიან თავს. ჩვენთვის ადვილი ასახსნელი, სხვადასხვა მიზეზების გამო... აქ მოგვაქვს რეზოლიუციების როგიერთი ადგილები.

I

1) თანამედროე გავითარებამ და ურთიერთობამ შექნა იმპერიალისტური წინააღმდეგობანი, რომლის შედეგიც არი დღეინდელი სოფლიო ომი. ამ მიზნისთვის გამოიყენეს, როგორც ჯერ კიდევ გადაუტრეღი ნაციონალური საკითხი, ისე ცალკე მთავრობათა დინასტური მისწრაფებანი და აგრეთვე ფეოდალიზმის ყველა ნაშთები. ომის მიზანია—უკეანეს იქითა მხარეს მდებარე ქვეყნების ხელახლა დაყოფა და მრეწველობაში ჩამორჩენილ ქვეყნებში ფინანსიური კაპიტალის გაბატონება.

2) დღეინდელი საერთაშორისო კონფლიქტი არც კაპიტალიზმს და არც იმპერიალიზმს არ სპობს. ამიტო ცხადია, მას არ შეუძლია, როგორც ამას ბევრი ფიქრობს, არც მომავალი კონფლიქტების მოსპობა, ესე იგი, მას არ შეუძლია ააშოროს თავიდან კაცობრიობას მომავალში სისხლის ღვრა. ის მხოლოდ აძლიერებს ფინანსიური კაპიტალის ბატონობას, ტოვებს გადაუტრეღათ ნაციონალურ საკითხს, სოფლიო ბაზარზე ბატონობის საკითხს და მით კიდევ უფრო ართულებს და ამწკავებს მდგომარეობას. ყველა ეს აძლიერებს ეკანომიურ და პოლიტიკურ რეაქციას, იწვევს ახალ შეიარაღებას და ქმნის ახალ კონფლიქტებს.

3) ამიტო, თუ დღეს გაბატონებული კლასები და სოციალ-ნაციონალური აგენტები ამ ტკაცნულს, რომ ოს წინათ აქვს დასცდო—

ხანგრძლივი ზავიო, ეს არის, ან აშკარა ტყუილი, ან და განზრახ დავიწყება ყველა იმ პირობებისა, რომელიც საჭირო არის ამ მიზნის მისაღწევათ. ანექსიებს და იმპერიალისტურ სახელმწიფოთა შორის არსებულ სამეურნო და პოლიტიკურ კავშირებს, არ ძალუძთ კაპიტალისტურ ჩარჩოებში ხანგრძლივი ზავის შექნა ისე, როგორც სავალდებულო სამედიცინო სასამართლოს, შეიარაღების შემცირებას და საგარეო პოლიტიკის, ა. წ., დემოკრატიზაციასა და სხვა ასეთებს.

4) ანექსიები, ე. ი., სხვა ერების ძალით შემოერთება აძლიერებს მტრობას ერთა შორის და ახშირებს... სახელმწიფოთა პოლიტიკური კავშირები და ეკონომიური შეთანხმებანი პირდაპირი საშვალდებანი არიან იმის, რომ გააფართოონ ეკონომიური კონფლიქტების ჩარჩოები, რომელთაც მერე სოფლიო ომისკენ მიყვარათ.

5) გვემა იმის შესახებ, რომ საყოველთაო სავალდებულო შეიარაღების შემცირებით, ან და სავალდებულო სამედიცინო სასამართლოს შემოღებით, თავიდან აიცილონ ომის საშიშროება, არი გაუხორციელებელი ოცნება. ასეთი შეხედულება გამომდინარობს იმ დებულებიდან, თითქოს არსებობდეს ისეთი უფლება, რომელსაც ყველა ემორჩილება, ან და მატერიალური ძალა, რომელიც კერძო სახელმწიფოთა ინტერესებზე მაღლა იდგეს. ასეთი ძალასა და ასეთ უფლებას დღეს ჩვენ ვერ ვხედავთ და არც შეიძლება შეიქნას იგი, სანამ კაპიტალიზმი განაგობს იმ გზით განვითარებას, რომელიც იწვევს სხვადასხვა ქვეყნის კაპიტალს შორის დამოკიდებულების თანდათან უფრო გამწვავებას. დემოკრატიული კანტროლი საგარეო პოლიტიკაზე გულისხმობს სახელმწიფოს წყობილების სრულ დემოკრატიზაციას; ეს კანტროლი შეიძლება იყოს პროლეტარიატის ხელში იარაღი იმპერიალიზმთან ბრძოლაში. მარა არასოდეს არ ძალუძს, დიპლომატია გადააქციოს თავის იარაღათ.

6) რაკი გამოვდივართ ამ შეხედულებიდან, ჩვენ ვამბობთ: მუშათა კლასმა, ბურჟუაზიული

და სოციალისტური პაციფისტების მოთხოვნობანი უნდა უარყოს. ურჩევნ მუშებს პაციფისტები, თვისი ძალა ასეთ ილიუზიებს შესწირონ, ამით ისინი მუშათა კლასს აშორებენ კლასიური ბძოლის ქეშმარიტ გზას.

II.

7) ამგვარათ, თუკი ჩვენ კაპიტალისტურ საზოგადოებაში ვერ მივახწევთ მტკიცე, შეურყეველ მშვიდობიანობას, სამაგიეროთ, ასეთ მშვიდობიანობისთვის ნიადაგის მომზადება შეუძლია მხოლოდ „მომავალ საზოგადოებას“. რაკი უარყოფს თანამედროე ქონებრივ ურთიერთობას „მომავალი საზოგადოება“, ხალხის მასის ექსპლოატაციის მოსპობასთან ერთად, სპობს ერთი ერისგან მეორე ერის დაჩაგვრასა და აგრეთვე თვით იმ მიზეზებს, რომლებიც საერთაშორისო კონფლიქტს ქმნიან.

8) მაშასადამე, მუშების ყოველივე მოქმედება, რომელიც მიმართული იქნება იქით, რომ შეასუსტოს კლასთა ბძოლა და პროლეტარიატის მიზნები დაუმორჩილოს სხვა კლასებს და მათ მთავრობებს და აგრეთვე მუშების ყოველივე ნაბიჯი, რომელიც ამყარებს ნაციონალურ საზღვრებში კლასიურ მოწინააღმდეგესთან ერთობას, ხელს უშლის შეიქნას ისეთი პირობები, რომლებიც ამყარებენ ხანგრძლივ მშვიდობიანობას. გარდა ამისა, ასეთი მოქმედებანი ხელს შეუწყობენ, რომ მოსპონ მუშათა კლასის საუკეთესო ნაწილი. ყველაზე უფრო ძლიერი და საუკეთესო ნიჭიერი ნაწილი პროლეტარიატისა, ყველა ისინი, რომლებიც მოწოდებული არიან ჩადგენ „მომავალ საზოგადოებისთვის“ მებძოლთა პირველ რიგში, იღუპებიან სოფლიო ომის ველზე.

9) დამოკიდებულება ისეთი მოვლინებებთან, როგორსაც დღეს განვიცდით და როგორც ეს უკვე აღნიშნულია შტუდგარტის, ბახელის და კოპენჰაგენის საერთაშორისო დადგენილებებში, არ შეიძლება გამოიკვეს სტრატეგიული მოსაზრებით და მდგომარეობით. ამიტომ შტუდგარტის ლოზუნგი და აქიდან გამომდინარე შეწყვეტა იმ მიზეზების, რომლებიც ხელს უშლიან ზავის პირობების შე-

მუშავებასა და მიღებას, უნდა გახდეს საერთაშორისო პროლეტარიატის დღეინდელ მიუცილებელ მოთხოვნილებათ.

10) მხოლოდ იმდენათ, რამდენათაც ეს მოთხოვნილება გავრცელდება მუშათა მასაში და აიძულებს პროლეტარიატს აკტიურათ მოკიდოს ხელი „მომავალი საზოგადოების“ დამყარებას, მხოლოდ იმდენათ შეეძლება მას დააჩქაროს ზავის მოახლოება და იქონიოს გავლენა მის შინაარსზე. ყოველგვარი სხვა დამოკიდებულება მუშათა კლასის ამ საკითხთან, სამშვიდობო მოლაპარაკების ბედს ხელში უგდებს მთავრობათა სურვილებს, დიპლომატებსა და ბურჟუაზულ კლასებს.

11) პროლეტარიატი იბძვის თვისი საბოლოო მიზნისთვის და, მაშასადამე, ამავე დროს მთელი კაცობრიობისთვის, რომ იგი გაათავისუფლოს მილიტარიზმის მძიმე უღლიდან და ააშოროს მას სისხლის ღვრა. **ამავე დროს იგი ვალდებულია გაბედულათ გამოვიდეს ყოველგვარი ანექსიის წინააღმდეგ, რომელი მხარეც უნდა იცავდეს მას.** ამ მოსაზრებითვე უნდა უარყოს ყოველგვარი ცთა შექნას დამონებული ერებიდან ახალი სახელმწიფოანი, სიტყვით თავისუფალნი და დამოუკიდებელნი, ხოლო ნამდვილათ-კი დამოკიდებულნი და უსიკოცხლონი. პროლეტარიატი იბძვის ანექსიების წინააღმდეგ არა იმიტო, რომ მას ომამდი შექნილი სოფლიო ქარტა მიაჩდეს ხალხის ინტერესების შესაფერათ. არა. სოციალიზმი თვით მიილტვის მოსპოს ნაციონალური შეიწროება ერთა სამეურნო და პოლიტიკურ-დემოკრატიულ საფუძველზე შეერთებით, რომელიც თანამედროვე სახელმწიფოს ჩარჩოებში შეუძლებელია. მარა ამ მიზნის მიხწვევა შეუძლებელი ხდება სწორეთ ანექსიების გამო, რომლებიც ხელს უწყობენ ეროვნებათა ძალით დანაწილებას და სხვა სახელმწიფოსთან შეერთებას. ანექსია აუარესებს პროლეტარიატის ბძოლის პირობებს.

12) მაშასადამე, ვიდრე ჩვენმა იდეალმა არ გაახორციელა ყველა ერის უფლება და თანასწორობა, მანამ პროლეტარიატის პირდაპირი

მოვალეობაა, კლასიური ბძოლის წარმოებით დაიცვას ყველა ერი, ყოველგვარი შეიწროებისა და ჩაგვრისგან. მან მხარი უნდა დაუჭიროს დაჩაგრულ ნაციონალურ უმცირესობას და მოითხოვოს მათი უფლება სრულ დემოკრატიულ საფუძველზე.

13) ისე, როგორც ანექსიები, მუშათა კლასის ინტერესებს ეწინააღმდეგება აგრეთვე კონტრიბუცია, რომელსაც იმპერიალისტურ სახელმწიფოთა სასარგებლოდ მოითხოვენ. როგორც ვიცით, ყველა სახელმწიფოში სამხედრო ხარჯები მუშათა კლასს აწვება კისერზე; ესევე მოხდება კონტრიბუციის შესახებაც; ის გადაიხდება მშრომელი ხალხის ჯიბიდან. ესკი ცუდ შედეგებს გვიქადის, რათგან ერთი ქვეყნის მუშათა კლასის პირობების გაუარესება ცუდათ მოქმედებს მეორე ქვეყნისაზე, თუ გინდ ეს უკანასკნელი გამარჯვებულ მხარესაც ეკუთნოდეს. ამგვარათ, უარესდება კლასთა საერთაშორისო ბძოლის პირობები. ცხადია, ჩვენი მიზანი ის-კი არ უნდა იყოს, რომ ომის ეკონომიური შედეგები ერთ ერს მოვხსნათ და მეორე ერს დავადვათ კისერზე. არამედ ის, რომ მთელი სამხედრო ხარჯები, საერთოდ, განაწილდეს შეძლებულ კლასებზე.

14) თანამედროვე ომი განახლებული ძალით წარმოშობს ბძოლას საერთაშორისო შეტაკებებისა და იმპერიალიზმის წინააღმდეგ.

ქართული პრესა.

ფრიად საყურათღებო წერილები მოათავსა ახალგაზდა ნიჭიერმა პუბლიცისტმა, ბ-ნმა ვლ. ემუხვარმა გაზეთ „სამშობლოში“. უადგილობის გამო, იძულებული ვართ მხოლოდ მისი წერილების დასასრული მოვიტანოთ აქ ჩვენი მკითხველების საგულისხმოთ.

1913 წლის ჟურნალ „Просвещение“-ს მე 12 ნუმერში ლენინი ეკამათება როზა ლიუკსენბურგს და მედემს, რომელნიც ამტკიცებენ, ლიტველებისთვის ეროვნულ თვითმართველობის შეუძლებლობას, ვინაიდან იმ გუბერნიებში, სადაც ლიტველები სახლობენ, ისინი უმცირესობას წარმოადგენენ და, გარდა ამისა, საერთოდ, მათი რაღხვი მხოლოდ ნახევარ მილიონს

უდრის. ლინინი ამაზე უპასუხებს, ნახევარი მილიონი, თუ გინდ იმის მეთელიც რომ იყვენ, ეს სრულდებით არ უშლის ხელს ლიტვილების ავტონომიის განხორციელებასა.

რაც შეეხება იმას, რომ ლიტველები იმ გუბერნიებში, სადაც სახლობენ, უმპირესობას შეადგენენ, ამაზე ლენინი მკაცრათ შენიშნავს, რომ თანამედროვე ადმინისტრატული და ბატონყმური ხასიათი აქვს, იმას „კაზიონშიჩინის“ და „აზიატიჩინის“ სული უდის. ასეთი განაწილება უნდა მოისპოს და უნდა მოხდეს ახალი განაწილება, სადაც ეროვნული პრინციპი თვალსაჩინო ადგილს დაიკავებს.

მოვიტან ერთ ალაგს მისი წერილიდან:

„Ни один марксистъ и даже ня одинъ рѣшительный демократъ не станутъ защищать австрійскихъ коронныхъ земель и русскихъ губерній и уѣздовъ (они не такъ худы, какъ австрійскія коронныя земли, но все же очень худы), не станутъ оспаривать необходимости замѣны этихъ устарѣлыхъ дѣлений, дѣлениями по возможности по національному составу населенія“.

ამნაირათ, ობიექტიური მასალები ნათლათ მოწმობენ, რომ ეროვნულ თვითმართველობის, ან ავტონომიის უარყოფა რუსეთის სოციალდემოკრატიების ბრალი კი არაა, ეს ქართველ სოციალდემოკრატების საკუთარ შემოქმედების ნაყოფს წარმოადგენს. თვითმართველობის უარყოფა, ეს პროგრამის უცოდინარობას ამტკიცებს.

მე ვიცი, რომ ასეთი დებულება ჩვენებურ ესფერებს ძალიან გაახარებს. მარა ეს ჩვენთვის სრულებით არაა საინტერესო, და არც მაშინებს, მით უმეტეს, რომ ამნაირი კურიოზები ფედერალისტებსაც ხშირათ ემართებათ,

ამაზე ქართველ სოციალდემოკრატების უმრავლესობაც აწვდის, როგორთუ პროგრამის უცოდინარობას გვწამებს. შეუძლებელი რომ ამაში არაყურია, ამის უტყუარი საბუთებიც მოიპოვება.

ვინ არ იცის, თუ რა დიდი ალაგი ეკავა სოციალდემოკრატიულ ბანაკში ბ. ივანე გომართელს? მიუხედავად ამისა, 1905 წელს, როდესაც ის გულწრფელათ ფისულობდა გაზეთის ფურცლებზე სოციალდემოკრატი ვარო, პრესაში და 1906 წელს სახელმწიფო სათათბიროში ისეთი აზრები წარმოთქვა, პროგრამის ასეთი უცოდინარობა გამოიჩინა, რომელიც ბელადსა და დემუტატს-კი არა, უბრალო მომავკვდავსაც არ ეპატივება. გარდა ამისა, ვინ არ იცის, რომ საქართველოში მარქსიზმის ერთ მებაირახტრესაც ფილიფე მახარაძე წარმოადგენს. ვინ არ იცის, რომ ფილიფე მახარაძეს მხოლოთ თვისი თავი მიანჩია საქართველოში წმინდა წყლის მარქსისტათ და, ამიტომაც, თავისუფლათ

ურიგებს და ატლის სხვებს მარქსისტულ დიპლომებს. ვინ არ იცის, რომ მან ობოლი მარგალიტი ქართულ მარქსისტულ ინტელიგენციის, განსვენებული ლადო დარჩიაშვილი არა თუ ამ დიპლომის ღირსათ არ ჩათვალა, პირიქით, ისტორიულ მატრაცკეებში მოაქცია? აი, სწორეთ ამ მახარაძეს ორგანომ „მოგზაურმა“ ატეხა პირ ელათ სამარცხენო კამპანია თვითმართველობის (ავტონომიის) წინააღმდეგ, და ყოველ წერილში, რომელიც ამ საკითხს შეეხებოდა, რამდენი სიტყვაც იყო, იმდენი სისულელე იყო... მარა ყოველგვარი საზღვარი „მოგზაურის“ მე-30 ნუმერში მოთავსებულ მოწინავე წერილში იქნა გადალახული, სადაც ავტორი შვეიცარიის ფედერაციას გმობდა იმ მოსაზრებით, რომ ფედერაციის გამო იქ მილიტარიზმი არ არსებობს და ეს-კი ხელს უშლის პროლეტარიატის კლასიურ ბძოლის გაღრმავებას. თვით ბრმაც დაინახავდა, რომ სოციალ-დემოკრატიულ პარტიის პროგრამა მინიმუმი კატეღორიულათ მოითხოვდა მილიტარიზმის, ან მუდმივი ჯარის მოსპობას. პროგრამის ამაზე მეტი უცოდინარობა განა წარმოსადგენია?

ქურნალ „მოგზაურის“ ბრალი იყო, რომ ქართველმა სოციალ-დემოკრატამ სრულებით მოუფიქრებტათ ეროვნულ თვითმართველობის წინააღმდეგ გაილაშქრა. ამით „მოგზაურმა“ სოციალ-დემოკრატის ჩვენში დიდი ზიანი მიაცენა. ეს ყველაზე უფრო ადრე იგრძნო ამას წინათ გერმანიაში უდროთ გარდასვლებულმა ჩვენმა ამხანაგმა, ლადო დარჩიაშვილმა და კიდევაც სასტიკი ბრძოლა გამოუტყდა „მოგზაურის“ ხელმძღვანელ ფილიფე მახარაძეს.

პირველათ ლადო დარჩიაშვილმა იგრძნო, თუ რა საბედისწერო ნაბიჯი გადადგეს ეროვნულ საკითხში ქართველმა სოციალ-დემოკრატებმა და მთელი თვის დაუშრეტელი ენერგიით და ერუდიციით სთილობდა, რომ ეს შეცდომა დროზე გაესწორებიათ. მარა, იმის მაგიერათ, რომ ობიექტიურათ აეწონ-დაეწონათ მისი მოსაზრებანი, მას საჯაროთ ჯამბახსა, იუდას უწოდებდენ და, ბოლოს, 1910 წელს მუშტი-კი კრეს.

ქართველი მოწინავე მუშები, რომელნიც, თვის მოწინავეობის მიუხედავათ, თავიდან ფეხებამდი უცოდინრობის წყვილადში სურავენ, ვერც-კი გძნობენ, თუ რა ძვირფასი საუნჯე დაკარგის ლადო დარჩიაშვილის გარდასვლებით. ისინი ვერ გძნობენ, თუ რა საშინელ დანაშაულობის მონაწილენი გახდენ იმით, რომ დემაგოგიურ კომპლიმენტებით და მრავალი უსიტყვოთ ემორჩილებიან სალოტბარო ჯოხს, ასე წარმოიდგინეთ პოდრიჩიკულ სკოლიდან გამოსულ სოციალ-დემოკრატებისას. ამიტო დღეს დარჩიაშვილი არა მარტო ფიზიკურათ, სულიერთაც მკვდარია საზოგადოების იმ ნაწილისთვის, რომელსაც ის მთელი თვისი ძალღონით, განათლებით და ანგელოზური სისპეტაკით ემსახურებოდა. მარა ჩვენ, მის თანამაზრეებს, რომელიც დაობ-

ლებულნი, მის ძვირფას ნაშთს დაეტირით, ღრბთა გვწამს, რომ კეშმარიტების სხივოსანი მზე ბოლოს და ბოლოს გაფანტავს წყლიადს და შეგნებული მშრომელი ლაშქარი გულწრფელი გლოვის ზარით გამოცხადდება ლადოს სასაფლაოზე და ჩაძახებს მას: „დღეს შენი სული ობლათ აღარ დატრიალობს ჩვენს ბანაკს და ამირო შენ უკვე ცოცხალი ხარო“.

ამ შევნიერ სიტყვებს განმარტება აღარ უნდა.

ინკვიზიციის ნაშთები*).

(წერილი ჭიათურიდან).

„И вотъ ужъ на ягненка все валять смертныхъ семь грѣховъ: Убийца онъ и воръ; ктому-же волчью любить кровь...“

Б. М.

მე XII—XVII საუკუნეებში, ევროპის ხმელეთის სახელმწიფოანი რკინის სალტეებში ყავდა ჩაჭედილი ინკვიზიციას. მისი განკარგულებით დევნიდნ და წვავდნ სხვა და სხვა „ურჩ“ სწავლულებს. მარა 1809 წ. ინკვიზიციის უკანასკნელი ფესვი ნაპალეონ I-მა ამოგლიჯა. მას შემდეგ, გავიდა მრავალი წლები. ახლა მე XX საუკუნეში ვცხოვრობთ. მარა, მიუხედავთ ამისა, ახლა, მე XX საუკუნეშიც ვხედავთ ინკვიზიციის ნაშთებს, სხვა და სხვა სახით. გასხვავებაა მხოლოდ ფორმებში; მაშინ ინკვიზიტორები, ტორკვემადის, ან სხვის ბძანებით, რომელიმე მეცნიერს-გამომგონს დაწვავდნ. ახლა-კი, ჩვენ ღროში, საკმარისია, რომელიმე პიროვნებამ, ან ჯგუფმა სხვანაირი შეხედულობა გამოთქვას ამა, თუ იმ საგანზე, რომ მათ მაშინვე, ახალმოდის დიკტატორი-ტორკვემადის განკარგულებით, „მოღალატეთ,—მტრათ“ გამოაცხადებენ, ან სხვაგვარ ცილის-წამებას შეთხზავენ...

მარა არის ისეთი ჯურის ხალხი, რომელიც ბუნებითვე ინკვიზიტორებათ იბადება და უმისოთ არსებობა არც შეუძლია... ჩვენ მათ არ ვეკამათებით, ღმერთმა დაგვიფაროს. არამედ ვებძვიით... და, როდესაც ასეთ ღროის შეუფერე-

*) ეს წერილი „ახალი კვალის“ რედაქციას მივუტანეთ. მარა პატივცემულმა რედაქციამ მისი დასტამბა შეუძლებლათ იცნა.

ბელ ნაშთებს მუშათა ორგანოს ხელძღვანელებს ვამჩნევთ—არ შეგვიძლია გავჩუმდეთ და ხმამალლა არ შევქაზოთ: — „შედეკით!..“

ეს სამწუხარო მოვლინება „თან. აზრს.“ დაჩემდა. ამას შეამჩნევდა დაკვირვებული მკითხველი, ამ რამდენიმე წლებში. საილიუსტრაციოთ ავილოთ შემდეგი: ის, რაც წამოაყენა „რვა მუშამ“, ჩვენის აზრით, არაფრით არ ეწინააღმდეგება მუშათა კლასის გათვითცნობიერებას. პირიქით. ის მას საუკეთესოთაც ემსახურება. მარა, ამა, ისიც გავიხსენოთ, თუ ამ ხალხის წინააღმდეგ. „აზრის“ რედაქცია და ზოგიერთი მისი თანამშრომლები რანაირ სისტემატიურ ინსინუაციებს თხზავენ და ეს მაშინ, როდესაც ამათ არ აძლევენ არავითარ საშვალბებს, თავი იმართლონ საქვეყნოთ.

სამ წელიწადზე მეტია, რაც „აზრის“ რედაქცია და მისი წინაპრები დარწმუნდნ, რომ ქალაღი ყველაფერს ითმენს და უსულო ასოები, როგორც არ უნდა ააწყონ, წინააღმდეგობას არ უწევენ—სისტემატიურათ და განზრახვით*), დაუმსახურებელ ყალბ ცნობებს ათავსებენ ზოგიერთ მუშებზე ჭიათურიდან, რომელთა ავტორებიც დათიაშვილი და კამპანიაა. მათ ცილისწამებით სავსე წერილების საპასუხოთ არა ერთხელ ვაგზავნილა წერილები, იმავე გაზეთებში. მარა ყველა ისინი სარედაქციო გოდორმა ჩაყლაპა.

ასეთივე ბედი ეწია, სხვათაშორის, 1913 წ., 44-ი მუშისგან ხელმოწერილ, საპროტესტო წერილსაც, იანეულისელის წინააღმდეგ, რომელშიაც აღნიშნავდნ საქმის ნამდვილ ვითარებას, კი-ცხადდნ მის ავტორს, ყალბი ცნობების მიწოდებისთვის. მარა მაშინდელი გაზ. „დილის“ ხელმძღვანელი ჯერ შეპირდა მუშებს, დავბეჭდავო... ხოლო შემდეგ, რაკი წერილი დავბეჭდუა— აღარც დაბეჭდა, არც ხელნაწერი დააბრუნა უკან. რა საჭიროაო,—ბძანა.

ამის შემდეგ, არა ერთხელ ცთილა ხსენებულ პირების სამედ. სამართალში გამო-

**) ამის უტყუარი საბუთებიც ხელში გვაქვს. და, თუ ვისზე ეჭვი შეუვა მის სინამდვილეში, მოგვთხოვონ და... დავასაბუთებთ.

წვევა, კაცის მიგზავნით, თუ სხვა მხრითაც. მარა ყოველთვის უარყოფით პასუხს ვღებულ-ობდით. მათ კარგათ იციან, რო ჩვენ, რედ-აქციას ცილის წამებისთვის ოფიციალურათ პასუხისგებაში არ მივცემთ და არც მოწინა-აღმდეგეთა ორგანოებში წავალთ პასუხის გასაცემათ. ამით ჩვენ წინააღმდეგ სარგებლობენ და აშკარა უზურპატორობას ეწვეიან. ლ ასე, არც სხვაგან წასვლა, არც სამ. სამართალი, არც საპასუხო წერილების დაბეჭვდა,—აი, ის სან-ეტარო თავისუფლება ლ სრული ხელ-შეუხე-ბლობა, რომლითაც დღემდი მარჯვეთ სარ-გებლობენ „აზრის“ რედაქცია და ხსენებული ცრუ კორესპონდენტ-თანამშრომელნი.

ასეთივე საზიზღარი ცილისწამება „აზრის“ 134 №-ის, ახალ ამბავში მოთავსებული ცნო-ბა, (ჭიათურიდან), თითქოს ი. ხ—ს და სხვებს ჟურნალის სასარგებლოთ, ფულის შეგროვე-ბის დროს, ესარგებლოთ გაზ. „აზრის“ სახე-ლით და არ აეხსნათ მუშებისთვის ფულის ნამ-დვილი დანიშნულება, თუ რომელ ჟურნალის სასარგებლოთ აგროვებდენ ისინი ფულს და სხვა... ამის შესახებ, ყოველ შემთხვევაში, ჩვენ მივმართეთ ადგილობრივ სარედაქციო კომისიას, რო ჩვენთან ერთად გამოერკვია ამ ცნობის სინამდვილე და, თუ ის სიყალბეთ იქ ნებოდა ცნობილი, უარყოთ პრესაშივე. მარა რამდენიმე კვირის უნაყოფო ცთას შემდეგ, ყოველივე ამოა შეიქნა... და, განა შეიძლება მის გამოკვლევის თანხმობაზე ფიქრი, რაც გან-გებ, ყალბათ აქეთ შეთხზული?!

ამ გვარივე შეთხზული სიყალბეა აგრე-თვე „ღია წერილი განლასისადმი“ („აზრი“, №137) და სხვა... თითქოს მუშა ს ლას და სხვებს ესარგებლოთ ამხ. განლასის ავტორი-ტეტით, ის „რვა მუშის“ მომხრეთ გამოცხა-დებიოთ და გამოსაცემათ განზრახულ მუშათა ჟურნალის ერთ-ერთ ხელომდღანელათ ის დაე-სახელებიოთ... რის მზგავსიც, ჯერ არავის გვსმენია... მუშა ს-ლას და სხვებისგან ჩვენ ვიცით მხოლოთ ის, რომ ამხ. განლასის რამდე-ნიმე საფელეტონე (წერილი „გარეშეს“ საპა-სუხოთ) არ დაუბეჭდა 1913 წ. ქუთათურმა გაზეთ „დილამ“ და ის ხელიდან ხელში გა-

დადიოდა იქაურ ამხანაგებში და ხელნაწერე-ბიდან ეცნობოდენ მის შეხედულებას აღძრულ საკითხზე...

ამ ფაქტით, ცოტა არ იყოს, უკმაყოფი-ლოც იყო ამხ. განლასი მაშინ. მარა უკმაყო-ფილება (ასე პატარა საგანზე) არ ნიშნავს ერთის უარის ყოფას, არც მეორის მიღებას, ე. ი., ძველი რედაქციის დატოვებას და არც ახალი ჟურნალის ხელმძღვანელობას. ასე ახსნის ამ ფაქტს ყველა ჭკვიანი და გონების პატრონი. მარა არც ერთი, არც მეორე... ჩვენ ვიცით, რო ყოველივე ზემოხსენებული სიყალბისა და სიზიზღარი ცილისწამების შე-თხვზვა გამოწვეულია მხოლოთ მით, რო მათგან ათვალწუნებული პირები „რვა მუშის“ წევრები, ან მათი მიმდევრები არიან, რომლებიც საქვეყნოთ შოითხოვენ: თავისუფალ კრიტიკას, მუშათა ორგანოს მუშებისავე ფართო კ-ნტროლის ქვეშ დაყენებას და თანასწორ უფლებია-ნობას...

მარა ასეთი სამართლიანი მოთხოვნილე-ბისთვის ცილისწამებით და ყალბი ინსინუაციე-ბით გალაშქრება, თავისავე იდეურ ამხანაგების წინააღმდეგ, მათი სახელის გასატეხათ, უფრო შეურყვევლს და მტკიცეს ხდის „რვა მუშის“ პო-ზიციას და უზრუნველ ყოფს მათ საბოლოოთ გამარჯვებას ცხოვრებაში...

ყოველივე ზემოხსენებულ მიზეზე-ბის გამო, ჩვენ უნდობლობას ვუცხადებთ „აზრის“ რედაქციას და მის ცრუ ცნობების მიმწოდებელ დათიაშვილსა და კამბანიას. და აშკარათ ვგმობთ მათ ასეთი სამარცხინოსა და მუშათა ორგანოსადმი შეუფერებელ ყოველათ გამათახსირებელ ნაბიჯებს.

ჭიათურის მუშები.

ხელს აწერს ნპ მუშა.

რედ.

კულტურულ განმანათლებელ დაწე-სებულეებში.

კოოპერაცია — ეს კულტურულ მუშაობის ერთი დიდმნიშვნელოვანი დარგია და, როგორც

ასეთი, ის მკიდროთ არი სხვა კულტურულ დარგებთან დაკავშირებული. აქიდან ცხადია, რომ, თუ საზოგადოებრივ მუშაობის რომელიმე სფეროში უკულმართობამ იჩინა თავი, ეს კოოპერაციისთვისაც დიდად მავნებელია. ამიტომ ჩვენ არ შეგვიძლია არ მივუთითოთ ჩვენ მკითხველებს იმ საშინელ ბოროტობაზე, რომელიც ჩვენ საზოგადოებრივ დაწესებულებებშია გამეფებული და, რომელიც ხალხის წინმსვლელობას ძლიერ აფერხებს. ჩვენ სახეში გვაქვს ის არანორმალური, პირდაპირ ველური ფორმა, რომელშიაც გამოიხატება ჯგუფური ბძოლა ჩვენ კულტურულ დაწესებულებებში.

ჩვენში ყოველი ჯგუფი ცდილობს კულტურული კავშირი პარლამენტით აქციოს და ისე, როგორც ბავში ჯოხზე ჯდომით ცხენობიას თამაშობს, ჩვენი „პოლიტიკური მოღვაწეებიც“ ყოველგან „პარლამენტობის“ თამაშობენ. ეს იმას ამტკიცებს, რომ ისინი არც კულტურულ, არც პოლიტიკურ მოღვაწეობისთვის საკმარისათ მომზადებული არ არიან. ქუთაისის სახალხო უნივერსიტეტის და დრამატულ საზოგადოების კრება ნათლად გვიჩვენებს, რომ ბძოლა არა რომელიმე პრინციპი-ალურ საკითხს, არა სხვადასხვა პლატფორმის გარემოებო ტრიალებს, არამედ მისი ცენტრი მხოლოდ და მარტო არჩევნებზეა გადატანილი. ეს-კი გარყვანა, როგორც პარტიის, ისე საზოგადოებრივი მუშაობის. ეს სიკვდილია თვით იმ კავშირის, სადაც ასეთი რამე ხდება. პარტია, ან ერთს, ან მეორეს უნდა უწევდეს ანგარიშს, ჩვენის აზრით-კი — ორივეს.

კულტურულ კავშირის არსებობა მისი წევრთა თვითმოქმედებაზეა დამყარებული. თვით საწევრო გადასახადის დანიშნულება იმაში-კი არ მდგომარეობს, რომ საზოგადოება გაამდიდროს. აქ იგულისხმება ის, რომ ადამიანი, რომელიც ფულს შეიტანს და საზოგადოებაში წევრათ ჩაეწერება, დაინტერესებულია თვით ამ საზოგადოების საქმეებით და განზრახული აქვს მის მოქმედებას ხელი შეუწყოს; აქ ერთ-მანეთს კაპიტალი-კი არ უკავშირდება, არამედ ადამიანების შრომა. სადაც ეს მთავარი საძი-

რკველი ინგრევა, იქ საზოგადოებაც კვდება, მის არსებობასაც ბოლო ედება. ამას სრულე-ბით არ ღებულობენ სახეში ჩვენებური პარტიები, ან უკეთ რომ ვთქვათ, მათი სახელით მომქმედი კამარილები, ივიწყებენ ანბანს საზოგადოებრივ მუშაობისას და ამით დაღუპვის გზისკენ მიაქანებენ ყოველ კულტურულ კავშირს.

ვინაიდან ბძოლის ცენტრი არჩევნებზეა გადატანილი, არჩევნებზე გამარჯვებისთვის-კი ხმის უმეტესობაა საჭირო, ამიტომ მოახლოვდება, თუ არა რომელიმე საზოგადოების საზოგადო კრება, მაშინვე ამოძრავდება ჯგუფური მექანიზმი. სხვადასხვა ჯგუფის აგენტები იწყებენ სირბილს საწევრო კვიტანციებით ხელში, წევრთა მოსაგროვებლათ, ცთილობენ, რაც შეიძლება, მეტ ჯარს მოუყარონ თავი, ბევრი თვით კრების დღეს ეწერება საზოგადოებაში და, ამ რიგათ, საზოგადოება ისეთი წევრებით ივსება, რომელთაც თვით საქმე-კი არა, არამედ ამა, თუ იმ პირის გაყვანა აინტერესებს. საზოგადო კრება ხმის მომცემ ჯოგის სათარეშო მოედნათ იქცევა. ასეთ შემთხვევაში, ან ერთი ჯგუფი იმარჯვებს, ან—მეორე. ყოველ მათგანს გონია, რომ ასეთ კავშირში ჯგუფურ ძალთა განწყობილება საერთოთ მათ შორის რეალურათ არსებულ ძალთა განწყობილობის გამო-ხატველია. და ამიტომ გაიმარჯვებს, თუ არა ერთი, ის მეორეს ბავშივით აღიზიანებს, უმტკიცებს, რომ მას ნიადაგი ეცლება, მეორე-კი ამაზე ჯავრდება და ცთილობს სხვაგან, სადმე სამაგიერო გადაუხადოს და, ამნაირათ, მთელი ჩვენი საზოგადოებრივი ენერგია ასეთ კინკლაობას ხმარდება, საზოგადოებრივი ატმო-სფერა იწამლება, და თვით ჩვენი მხარე შემოიღოთა სამეფოს ემსგავსება.*)

„პარტიის წევრები“ გძნობენ ამას. მარა მიზეზს მოწინააღმდეგე პარტიაში ეძებენ და ისინიც-კი, ვისაც ტან-მთელი კაცის მსჯელობა და გულწრფელობა არ დაუყარგავს, თავს იმით

*) ჩვენი ახალგაზდა მწერალი სრულ ჭეშმარი-ტებას აღიარებს. მარა „შემოიღები“ გაიფიქრებენ?! რედ.

იმართლებენ, რომ უფრო მეტათ, არა საკადრის კამპანიას მოწინააღმდეგე პარტია ეწვევა. არც ერთს მათგანს არა აქვს მოქალაქობრივი გამბედაობა საჯაროთ გამოაცხადოს, რომ ყველა პარტია იჩენს უტიფრობას საზოგადოების წინაშე და აწარმოებს ისეთ კამპანიას, რომელიც ღუპავს საზოგადობრივ მუშაობას და თან ზნეობრივად რყენის თვით პარტიას.

ყოველი პარტია ცთილობს აღმასრულებელ ორგანოში მხოლოდ თვისი კაცები გაიყვანოს, მიუხედავად იმისა, რომ კულტურულ კავშირის კარები ღიაა, არა რომელიმე პარტიის წევრებისთვის, არამედ ყველასთვის. ეს კი ნიშნავს დიკტატურას; დიკტატურა კი კულტურულ კავშირში, ისიც თანამედროვე პირობებში, ყოველთა შეუწყნარებელი მოვლინებაა. ასეთი პოლიტიკა წმინდა ველურია და დროა მის ბოლო მოვლას.

სწორე სასაცილოა და მასთან ერთად სატირალი ყველაფერი ის, რასაც ჩვენში მომქმედ მიძინარობათა ლიდერები ჩადიან: თავიანთ პარტიის ბედიღბალს ისინი სახალხო უნივერსიტეტის, ან დრამატულ საზოგადოების კრებაზე გამარჯვებას უკავშირებენ; კიდევაც ერთ საზოგადოებაში, ერთმა ჯგუფმა გაიმარჯვა, მეორეში კი — მეორემ, აირჩიეს დელეგატები თფილისში დაარსებული კავშირის კრებაზე გასაგზავნათ. ამ არჩევნებმა კინალამ ჯგუფური „პოგრომი“ გამოიწვია; და, როდესაც ასეთი საშინელი ბძოლით გაყვანილი დელეგატები თფილისში ჩავიდნენ, იქ მოხდა შეთანხმება წარმოდგენილ ჯგუფთა შორის და აღმასრულებელ ორგანოში საერთო სია გაიყვანეს. შევეკითხოთ ამ ახირებულ პოლიტიკოსებს: რატო თფილისში შესაძლებელია მათთვის გონიერი მოქმედება და ქუთაისში კი — არა?

ჩვენებური პარტიების ხელმძღვანელები ყოველ ნაბიჯზე ერთმანეთს ხედებიან, საზოგადოების თითქმის ყოველ სფეროში ერთად მუშაობენ, — არჩევნებში კი ერთმანეთს თავს ამტკრევენ და საპოლემიკო ლექსიკონს ყოველთა საძაველ სიტყვებით ავსებენ: ერთი უწოდებს

მეორეს „მეძვე ქელს“, მეორე კი „სარეცილის ბიქს“, და გონიათ, რომ ასეთი „არკუმენტებით“ რასმე ამტკიცებენ.

ჩვენთვის განსაკუთრებით სამწუხაროა ის, რომ ზემო დახასიათებული ველური ბძოლა კოოპერატულ მოძრაობაშიაც გადადის და ამით მთელი ხალხი ბარბაროსების, ახალ ფორმის ვესტგოტების და ოსტგოტების შემოსევის ასპარეზად იქცევა. ჩვენ ვაფუხილებთ ადგილობრივ კოოპერატორებს, არავითარ შემთხვევაში არ დაკარგონ სიღინჯე და კარგათ დაიმახსოვრონ, რომ გონებრივ და სულიერ დისციპლინას მოითხოვს მათგან ის საქმე, რომელსაც ისინი ემსახურებიან.

თუ კი კოოპერაციაშიც ნიადაგი მოიპოვა იმ არანორმალურმა მოვლინებამ, რომელსაც სხვა ჩვენ კულტურულ კავშირებში აქვს ადგილი, მაშინ ეს მკრთალი ნათელი ჩვენი ცხოვრებისა უტბათ ჩაქრება... ეს კარგათ უნდა დაიმახსოვრონ ჩვენმა კოოპერატორებმა.

ვლ. კეჭუყაძე.

გაკვეთი. *

„ვილაც“ ლ. ბანტაძე.

უკვდავი ილია ქავკავაძე — შეგნებული ქართველისთვის წმიდათა-წმიდაა. ამას დამტკიცება აღარ უნდა. ილია იყო ღიადი კაცი, იყო ბუმბერაზი მოღვაწე, უყვარდა თვისი სამშობლო — თავზე ევლებოდა მას და იმის შეურაცყოფას არავის აპატივებდა, მზათ იყო სხვერპლათაც შეწირვოდა საქართველოს.

არც ამას უნდა დამტკიცება...

მარა რა თქმა უნდა, ვერავინ იტყვის, რომ ილია ხორციელი კაცი არ იყო, არ

რედაქციას სხვებისგანაც მოდის ასეთი ხასიათის წერილები მარა, უადგილობისა გამო, იძულებულია ეს ერთი წერილი დასტამბოს მარტო.

რედ.

ქონდა ნებსითნი და უნებლიეთნი შეცთობანი!

შეიძლება, დაჩემებითაც ითქვას, რომ მისი ღვაწლი ვაცოლებით უფრო მეტია შეცდომაზე, პირველი უკანასკნელს ჩილიავს და აქრობს.. ეს ასე იცის და ესმის თითოეულ ქართველი... ასე იცის იმანაც-კი, რომელიც ზედმიწევნით იცნობს ილიას ცხოვრებას.

ილიას ძეგლი, მისივე ხელით ქმნილი, მტკიცე და უძრავია; მის თავზე შემოგვრალბულ შარავანდედის შავი მელანი და ხელი ბოროტი ვერ შეეხება... ასე დიადია ჩვენს პატარა საქართველოში ილიას ღვაწლი და სახელი... ამის შემდეგ, რაღა თქმა უნდა, არავის უნდა ეპატივოს, რომ იმაზე ვინმემ, **მტრული აზრით**, მოკორილი ამბები შეთითხნოს, ტლანქი და ქუჭყიანი ხელით შეეხოს ამ ძეგლს და ამ შარავანდედს.

მარა საჭიროა და მეტათ საჭიროც, რომ ილიას კერძო ცხოვრებაც ვიცოდეთ, ვიცოდეთ მისი ყოფაქცევა და მიმართულება დაწვრილებითაც. ამით ილიას სახელს, იმდენათ არა დააკლდება—რა, რამდენათაც ეს ნაყოფიერი იქნება... რათა? რისთვის? ვისთვის რა საქირა კერძო ცხოვრება, როცა საქმენი მისნი დაღადებენ მის დიადობაზე?—

აი, აქ წავკარით ფეხი ადამიანის ბუნებას!.. ადამიანის ბუნება—წყურვილია; მას წყურია ცოდნა, გავება ამის, თუ იმის, რაც მას აინტერესებს და არ იცის; მას არ შეუძლია ეს ბუნება ალაგმოს, ბუნებრივად არ შეუძლია, და, როცა ნამდვილი ცნობა და ცოდნა არ ეძლევა, ის ბუნებრივადვე იძულებული გახდება ქორები დაიჯეროს, რომ წყურვილი მოიკლას.

ესეც არ იყოს, ისტორია ისეთი კაცის ცხოვრებისა, როგორც ილია იყო, „გზა და ხილია,“ სხვისთვის და ასეთი ისტორიის დაწერა, რა თქმა უნდა, ყოველ მხრით აწონილ-დაწონილი და ქეშმარიტებით გაშუქებული, აკაღიულ დაგმობილი არ უნდა იყოს, როგორც არ უნდა იყოს ის დამალული...

თითქო შეთქმულნი არიანო, ჩვენში არას

ბეჭდავენ ილიას კერძო ცხოვრებაზე და, თუ სადმე მზგავსი ამისა მოხთა, ყუმბარები მზათაა, ვით დამბეჭდავისთვის, ისე ავტორისთვისაც... აქ-კი არ შეიძლება ეჭვები არ დაიბადოს და უფრო შორსაც არ წავიდეს კაცის წარმოდგენა, ვიდრე ნამდვილათ არი... თუ ამაზე დამეთანხმებით, უთუოდ, იმაზეც დამეთანხმებით, რომ ილიას „დათვის მეგობრობას“ უწევენ, რასაც დაგმობს ერთ ღროს ისტორია, მიუცილებლათ.

ცხოველმა კრიტიკამ შექნა ცხოვრება; ის ახლაც ქმნის ცხოვრებას... და ჩვენ პირველ ყოფილ მდგომარეობიდან შორს ვერ წავიდოდით რომ ასე არ ყოფილიყო... ის საჭიროა ყოველ დარგში, ყოველ საქმეში, გინდ იოტის ოდენაც იყოს ეს დარგი, ეს საქმე... კრიტიკის დახილვა არავის სახელს არ შეუძლია...ის მაღლა დგას ყველას სახელზე და, რა თქმა უნდა, ილიას სახელზედაც.

„ჩვენში, როგორც უკვე მითქვამს, —ამბობს ცნობილი ბელინსკი—ღღემდისაც მეფობს ლიტერატურაში რაღაცნაირი საბრალო, ბავშური კძალვა ავტორთადმი. ლიტერატურაში ჩვენ დიდ პატივს ვცემთ ხარისხთა ნუსხას და გვეშინია, ხმამალა ვთქვათ ქეშმარიტება დიდ პირებზე. როცა ვეხებით სახელმძღვანელო მწერალს, ჩვენ ყოველთვის ვისაზღვრებით მხოლოდ ცალიერი ასამაღლებლებით და გაბერილი ხოტბით; მაზე გულწრფელი ქეშმარიტების თქმა — ჩვენში მკრესელობაა... ჰო, კიდევ კარგი, რომ ეს რწმენით ხთებოდეს! —არა, ეს ხთება შეუსაბამო და მავნებელი ზდილობის გამო, ან იმიტო, რომ არ დავიმსახუროთ სახელი მეტი-ჩარა მოამბისა... გაიხედეთ, როგორ იქცევიან ასეთ შემთხვევაში საზღვარგარეთლები! ისინი თითოეულ მწერალს აფასებენ საქმეთა მათთაებ...“¹⁾.

ჩვენი ღრმა რწმენით, ამ ქეშმარიტ ცნებაზე იღვა ჟურ. „ცხოვრების“ რედაქცია, როცა ის ბ-ნ ლ. ბახტაძის წერილებს ბეჭდავდა (ახლაც ბეჭდავს), რომელსაც გამო-

1) Соч. В. Г. Белинского. 1911 წ.

უწვევია ქუთაისელი კორესპონდენტის წერი-
ლი „სახალხოში.“ 1)

სხვა მხრით, ჟურნალ „ცხოვრების“ განხილ-
ვას, შეძლების გვარათაც, არ შევუდგებით. მარა
ის, რომ უშიშრათ მეტყვევლია ქეშმარიტების,
ეს-კი ცხადია, თუმც მის რედაქტორს, რამდენ-
ნათაც ქართველი საზოგადოება იცნობს, არავიზე
ნაკლებათ არ შეტკივა გული საქართველოზე
და ქართულ მწერლობაზე, საზოგადოთ და
არავიზე ნაკლებ პატივისცემელი არ არი, კერ
ძოთ, ილია ჭავჭავაძისა.

რა ვუყოთ, რომ ეს ერთს, ან ორს ვაჟ-
ბატონს არ მოწონებია? ყოველივე გემოვნ-
ებაზე არი დამოკიდებული: ზოგს მკაცრი ქეშ-
მარიტება მოწონს და ზოგს-კი—დაფარვა მისი...
იქნება, ბევრს ამ ვაჟბატონთა მიმართულეობაც
არ მოწონდეს. მარა ამისთვის ის განა შავებს
ჩაიკვამს?!

ჟურ. „ცხოვრებამ“ ამ ნაბიჯით კიბის
ერთ საფეხურზე მალლა აიწია გულწრფელი
ადამიანის თვალში...

და, ბოლოს, არ შეიძლება ყურათღება არ
მივაქციოთ სიტყვას: „ვილაც“, რომელიც
ბ-ნ ლ. ბახტაძეს ეკუთვნის. ბ-ნ ლ. ბახტაძეს
ჩვენ ვერ ვიცნობთ. მისი სახელიც მხოლოთ
„ცხოვრების“ ფურცლებიდან ვიცით. მარა
რამდენათაც ვიცით, ის „ქუთათური“ მეტიჩარა
კორესპონდენტის „ვილაც“ არ უნდა იყოს...
იმდენათ ეტყობა მის ნიჭიერ კალამს სიმახვილე
ღ წერილებს საზღვრები, ჭკუა, გამჭრიახობა და
სიცოცხლე.

ყოველ შემთხვევაში, ჩვენ მის დამკველათ
ვერ გამოვდგებით და არც გამოვდივართ.
ჩვენი მიზანია მკითხველის ყურათღება მივაქ-
ციოთ იმ სამწუხარო გარემოებას, რო ჩვენში

1) ნეტა, რა იყო ისეთი ბ. ლ. ბახტაძის წერილებში?
უფრო მეტს პირშიაც ეუბნებოდენ ნეტარსენებულ
ილიას. მარა ამით საზოგადოების სიმპატია მისადმი არ
შემძირებულა. ავტ.

ხანდახან ქილა სათითურია და ხან-კი სათით-
ური—ქილა.

ისიც ცხადია, რო ბ-ნ ლ. ბახტაძემ ლიტ-
ერატურა პრაფესიათ გაიხადოს, განსკვნებული
ილ. ხონელის გზას ვერ აცთება... აბა, ვინ
არ გალახულა ჩვენში გულწრფელათ მეტყე-
ვლი და მწერალი ქეშმარიტებისა?!

კონწარი.

**მელიტონ გოგეჩიას გარდაცვალების
წლის თავი.*)**

ვაჟა-ფშაველას ხსოვნას.

რედაქტორ-გამომცემელი. რომანოზ ფანცხავა

ნებადართულია სამხედრო ცენზურისაგან. სტამბა „ქობა“, პუშკინის ქ., სახლი გოკიელოვისა